

श्री कृष्ण त्रिधा लीला

श्री प्राणनाथ जी वाणी
॥ प्रेम खोल देवे सब द्वार ॥

સહપ્રેમ પ્રાણામ જી !

ક્રમલેશ ભાઈ પટેલ જી

હિંમતનગર

શ્રી પ્રાણનાથજી વાણી પરિવાર તરફથી પ્રેમાળ ભેટ

આપની ચરણ-૨૪

શ્રી પ્રાણનાથ જી વાણી પરિવાર

શ્રી પ્રાણનાથ જી વાણી

॥ પ્રેમ ખોલ દેવે સબ દ્વાર ॥

શ્રી પ્રાણનાથ જી વાણી સેવા પરિવાર

ધમધનીજીની કૃપાથી, પ્રિય સતગુરુ શ્રી રાજનસ્વામીજી ની
અનુપમતિકામાંથી અવતરિત યુટ્યુબ ચેનલ 'શ્રી પ્રાણનાથજી વાણી' પર
'શ્રીકૃષ્ણાત્રિધાલીલા' ની અદ્ભુત ચર્ચા સાંભળીને અમારા પ્રિય સુંદરસથ જી
દ્વારા લેખનની ખૂબ જ સુંદર પ્રેમાળ સેવા કરવામાં આવી છે.

શ્રી કૃષ્ણાત્રિધા લીલા ચર્ચા - સોનિયા જુનેજા (ઓસ્ટ્રેલિયા)

લેખન સેવા - ઈશા અસ્થાના (હોશિયારપુર)

પૂફ રીડિંગ સેવા - કમલેશ ભાઈ પટેલ (હિંમતનગર)

ગુજરાતી ટાઈપિંગ સેવા - સંજીવ ભાઈ શાહ

સુંદરસથ જી ની નિઃસ્વાર્થ, અથાક અને સતત સેવા કરતા આપ સૌના

ચરણોમાં કોટિ-કોટિ પ્રેમ પ્રણામ જી.

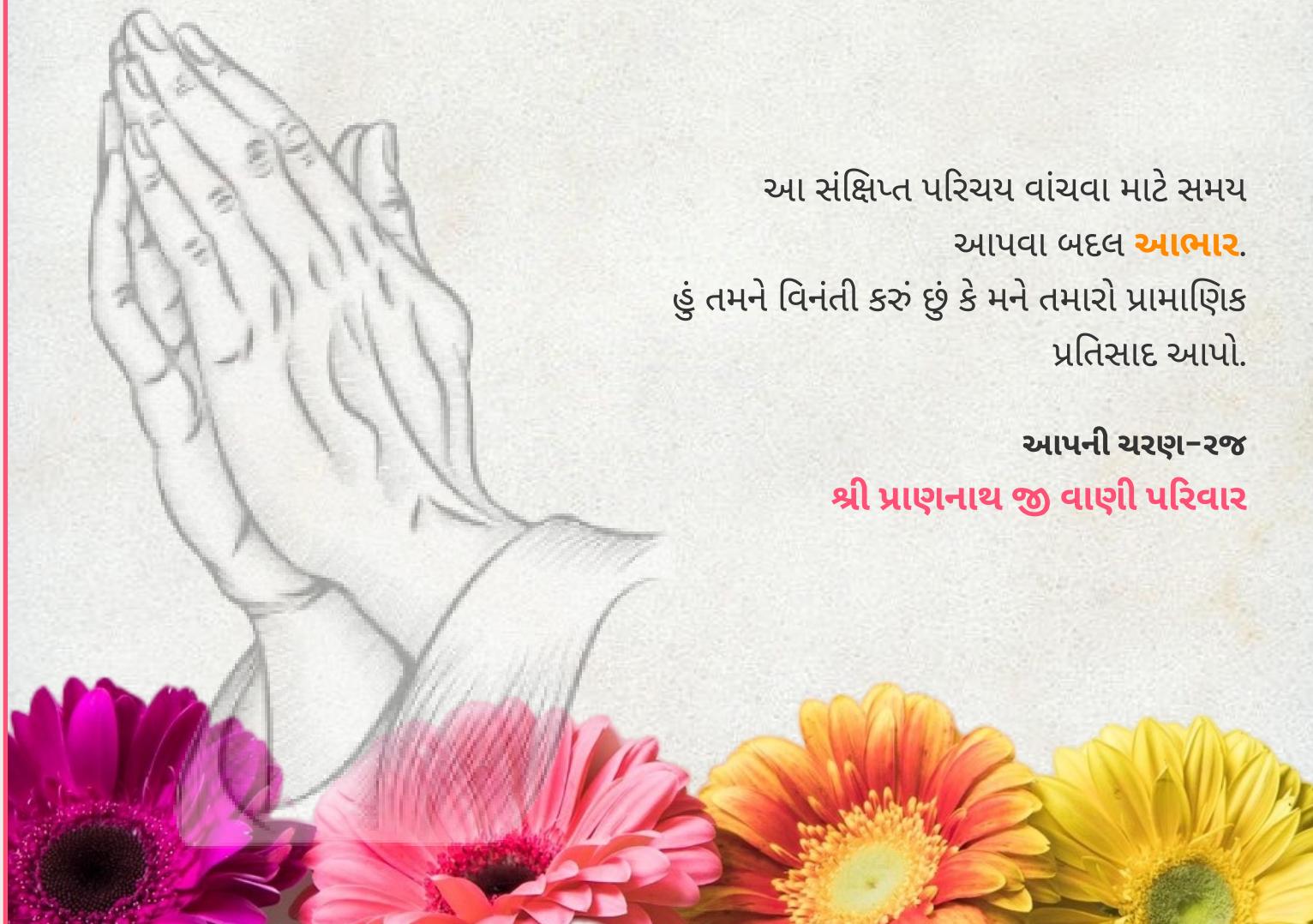
આ સંક્ષિપ્ત પરિચય વાંચવા માટે સમય

આપવા બદલ **આભાર.**

હું તમને વિનંતી કરું છું કે મને તમારો પ્રામાણિક
પ્રતિસાદ આપો.

આપની ચરણ-૨૪

શ્રી પ્રાણનાથ જી વાણી પરિવાર

પ્રસ્તાવના

કયો મહેર મુજ પર ભઈ, એ થી દિલ મેં સકા
મૈ જાની મોઝ મહેબૂબ કી, વહ દેત આપ માફક||

શ્રી કિરંતન પ્ર. 82 ચ. 5

અક્ષતિતાનું હૃદય જ્ઞાનનો અનંત સાગર છે, તે સાગરના એક ટીપાનું ધામ હૃદય છે અને તે મહાસાગરનું રૂપ બનીને શ્રી તારતમ વાણીનો ખજાનો એ બધા દ્વારા આપણને મળ્યો છે. આદરણીય સતગુરુ સરકાર શ્રી જીએ વાણીની રસી લગાવી અને તે અનહેન્ડ હેરિટેજ મેળવવાનું સરળ બનાવ્યું. પછી ધામ ધનની મહેર, સતગુરુ શ્રી રાજન સ્વામીજીએ જ્ઞાનના અગાધ મહાસાગરમાં દૂબકી મારી, શ્રી મુળ વાણી રસી સહિત આજ સુધી છુપાયેલા તમામ પોલાણ રહ્યો ખોલી, જીવનભર અમને ધન્યવાદ આપ્યા.

ધામ ધનીની મહેરથી શ્રી કૃષણ ત્રિદા લીલાને જાણવાની વધતી જતી ઉત્સુકતા, શ્રી રાજન સ્વામીજીએ બનાવેલી ઉત્સુકતા અને પ્રથમ વખત જાણવા મળ્યું કે જ્ઞાનમાં પણ કેવી લક્જરી સમાયેલી છે. શ્રી રાજન સ્વામીજીનું શ્રી કૃષણ ત્રિદા લીલાનું પ્રવચન અને તેમના દ્વારા કરવામાં આવેલ શ્રી રાજન સ્વામીજીનું પ્રવચન, શ્રી પ્રકાશ હિન્દુસ્તાની અને શ્રી કલશ હિન્દુસ્તાની સમજવા લાગ્યા. ‘શ્રી પ્રનાથ જી વાણી’ એ જૂમ અને યુટ્યુબ ચેનલ દ્વારા તમામ સુંદર સાથે મળીને ચર્ચા કરવાનું શરૂ કર્યું. ધનીની મહેરમાંથી રાસની બ્રાંજ અને લીલીંગ જાણ્યા પછી, તે માયાની પ્રવૃત્તિઓથી દૂર થઈને બ્રહ્મવાણીને પ્રેમ કરવા લાગ્યો. જેમ કે કંઈક નવું જાણીતું હતું, સુખ એ ટ્રાન્સવોકેશન ન હતું. અમે લીલાઓની લીલાઓમાં હૃદય અને જ્ઞાનની બધી ધારાઓ માણવા લાગ્યા.

બ્રજલીલામાં શ્રી કૃષણજીના સ્વરૂપની વાસ્તવિક ઓળખ ન હોવા છતાં (આપી ઊંઘની લીલા) અમે કૃષણને ગોપીઓના રોમ-રોમમાં સ્થાયી કરતાં છીછરા શબ્દના રાસમાં (અર્ધી ઊંઘની અડધી જાગરણાની અવસ્થા) રામનો આનંદ, ભૂગર્ભની વેદના, બ્રહ્માનંદ અને ભજનાનંદ સ્વરૂપનો ભેદ, પ્રિય અક્ષતિતાની ઓળખ પર ત્યાં જવાની ઈરછા, જ્યાં આ લીલાઓનું વિઘટન થતું નથી ત્યાં આ લીલાઓ કરવાથી મુળ વ્યલિચારનો માર્ગ સરળ બને છે.

વિરહનો પવન મંદ પ્રેમની આગને કેવી રીતે પ્રજવલિત કરે છે, તે બધું ગોપના રોકાણમાંથી શીખવા મળે છે. પહેલા ખૂબ જ સુંદર અને મનસ્વી સ્વરૂપ (શ્રી કૃષ્ણ જી) પ્રિય વાંસળી વગાડતા હતા અને આજે પણ ધામ ધની શ્રી તારતમ વાણીની વાંસળી દરેક દિશામાંથી વગાડે છે. ચાલો બધા બેદ ભૂલી સૌ સુંદરને જી સાથે લઈ જઈએ, ગોપીઓ સરીખા પ્રેમને હૃદયમાં લઈ જઈએ અને પ્રિયતમાને ઓળખીએ અને પ્રેમના દુગર પર પગ મુકીએ. તમારી જાતને લવિંગ માટે પ્રેરિત કરો અને દરેકને બનવા પ્રેરિત કરો. જાગો અને જાગો અને સેવા અને સમર્પણની ભાવનાઓ સાથે. પ્રેમનો ધવજ બની સમગ્ર બ્રહ્માંડમાં પ્રેમનો સંદેશ ફેલાવો.

ચર્ચાના તમામ વિડીયો વારંવાર જોયા, તેને લખવાના સ્ટેપ પ્રત્યે પ્રેમ થયો, વિવિધ ભાષાઓમાં અનુવાદ કરવો અને ઘણી વખત પૂફરીડિંગ કરવું અને તમામ સુંદર સાથે સુંદર અને અમૂલ્ય સેવા કાર્ય કરવું. શ્રી રાજજીની મહેર હેઠળ, તમે સેવા કાર્યમાં જોડાયેલા રહીને હુંમેશા આત્મજાગૃતિનો માર્ગ બનાવો છો.

આપની ચરણ-૨૪

સોનિયા જુનેજા

પરિચय

પ્રિય સુંદરસાથ જી! સચિયદાનંદ પરબ્રહ્મના અપાર આશીર્વાદથી, મને 'શ્રી કૃષ્ણ ત્રિધા લીલા' પુસ્તક આપ સૌની સામે રજૂ કરવાનો અવસર મળ્યો છે. આ પુસ્તકમાં સંપત્તિ પ્રાપ્ત કરવા માટે જરૂરી સમર્પણ, અલગતા અને બિનશરતી પ્રેમ પર થોડો પ્રકાશ પાડવાનો પ્રયાસ કરવામાં આવ્યો છે. મારા જેવા અજ્ઞાની વ્યક્તિને શબ્દોનું બિલકુલ જ્ઞાન નથી, અને મારા માટે આ કાર્ય કરવું ખૂબ જ મુશ્કેલ હતું, પરંતુ મારા સદગુરુ 'ધર્મવીર જગની રત્ન સરકાર શ્રી જગદીશ ચંદ્રજી' અને 'શ્રી રાજન સ્વામીજી'ના આશીર્વાદથી, આ કાર્ય સફળતાપૂર્વક કરવામાં આવ્યું હતું.

જ્યારે મને યુટ્યુબ દ્વારા પહેલીવાર 'શ્રી કૃષ્ણ ત્રિધા લીલા' સાંભળવાની તક મળી ત્યારે ધનજીની પ્રેરણાથી મારા મનમાં તેને લેખિત સ્વરૂપ આપવાનો વિચાર આવ્યો. 'શ્રી રાજન સ્વામીજી' દ્વારા કરવામાં આવેલ 'શ્રી કુલજમ વાણી' ની ટીકાના આધારે, 'સોનિયા જુનેજાજી'એ 'શ્રી પ્રાણનાથ જી વાણી' YouTube ચેનલ પર તમામ સુંદર લોકોને 'શ્રી કૃષ્ણ ત્રિધા લીલા' ખૂબ જ સરળતાથી સમજાવી છે. ખૂબ જ પ્રશંસનીય પ્રયાસ કર્યો છે. જેથી તે તમામ સુંદર લોકોને 'શ્રી કૃષ્ણ ત્રિધા લીલા'ના ઊંડાણમાં લઈ ગઈ.

આ પુસ્તકમાં મુખ્યત્વે નીચેના મુદ્દાઓની ચર્ચા કરવામાં આવી છે:-

1. રમતમાં આવવાના કારણો અને મહાન કારણો.
2. શ્રી અક્ષર બ્રહ્મજીના અંત:કરણના ભાગો.
3. બ્રજલીલા, રાસલીલા અને પ્રતિબિંબ લીલાના ગુપ્ત રહસ્યો.
4. બ્રહ્માનંદ અને ભજનાનંદ સ્વરૂપો વરચ્યેનો તફાવત.
5. આપણા નિજઘર અને ધારી થી આપણી મૂલ સબંધ ની ઓળખાણ

શ્રી કૃષ્ણની ત્રિધા લીલાને સમજીને મને એક વાતનો દ્રઢ વિશ્વાસ થયો કે ધનવાન દરેક ક્ષણે તેમના બ્રહ્માની સાથે હોય છે જેમ કે પહેલા બ્રજલીલામાં, પછી રાસલીલામાં અને હવે આ જાગતા બ્રહ્માંડમાં પણ ધનવાન તેમના પ્રત્યેક સાથે સૂક્ષ્મ સ્વરૂપે છે. બ્રહ્માસ હૃદયમાં હાજર છે. જેઓ 'શ્રી મુખ વાણી' ના જ્ઞાન દ્વારા ઓળખે છે કે તેમનું જીવન શબ્દોના સ્વરૂપની બહાર છે, તેઓ સંપત્તિની શોધમાં પોતાને સમર્પિત કરે છે. આ રીતે સુંદરસાથ પોતાનું અમૂલ્ય જીવન અક્ષત્રિયને સમર્પિત કરવા માટે જે કંઈ બલિદાન આપે છે, તે એટલું જ તેને મળશે.

સહપ્રેમ પ્રણામ જી !

આશા છે કે સુંદરસથ જી માટે આ પુસ્તક રસપ્રદ રહેશે. સુંદરસથ જી, આ પુસ્તક લખવાનો આ મારો પહેલો પ્રયાસ છે, તેથી કૃપા કરીને ક્ષમા કરો અને જાણ્યે અજાણ્યે થયેલી ભૂલો વિશે મને જણાવો.

આ સંક્ષિપ્ત પરિચય વાંચવા માટે સમય આપવા બદલ **આભાર**.
હું તમને વિનંતી કરું છું કે મને તમારો પ્રામાણિક પ્રતિસાદ આપો.

આપની ચરણ-૨૪
ઇશા અસ્થાના

શરૂઆત માં જાણવા જેવી બાબતો

યોગ માયા

સતત્વલપ બ્રહ્મ = અહંકાર

નિર્મલ ચૈતન્ય - પ્રથમ બહિષ્ટ (આખિર)

બ્રહ્મમણ્ઠિયોં કે જીવોં કા મુક્તિ સ્થાન

મહાકારણ - દૂસારી બહિષ્ટ (આખિર)

અક્ષર બ્રહ્મ કી સુરતાઓં ઔર ઉનકે જીવોં કા મુક્તિ સ્થાન

કેવલ બ્રહ્મ
(મહારામ ખેલી ગડી)

સાબલિક બ્રહ્મ = ચિત્ત

નિર્મલ ચૈતન્ય - તીસારી બહિષ્ટ મહમ્મદી (અવ્વલ)

અખંડ રાસ

મહાકારણ

ચૌથી બહિષ્ટ (અવ્વલ)

અખંડ બ્રજ

કારણ

પાંચવીં બહિષ્ટ (અવ્વલ)

4 ભાગ

સૂક્ષ્મ

ચિદાનંદ લઘૃણી

અવ્યાકૃત બ્રહ્મ = મન

અવ્યાકૃત બ્રહ્મ કા તુરિયાતીત

સાબલિક બ્રહ્મ કા સ્થૂલ = અવ્યાકૃત બ્રહ્મ કા મહાકારણ

કારણ

સૂક્ષ્મ

સ્થૂલ

સતત્વલપ બ્રહ્મ = અહંકાર

કેવલ બ્રહ્મ = બુદ્ધિ

સાબલિક બ્રહ્મ = ચિત્ત

મહાકારણ

કારણ

સૂક્ષ્મ

સાબલિક બ્રહ્મ કા સ્થૂલ = અવ્યાકૃત બ્રહ્મ કા મહાકારણ

અવ્યાકૃત બ્રહ્મ

કારણ

સૂક્ષ્મ

સ્થૂલ

યોગ માયા

શરૂઆત માં જાણવા જેવી બાબતો

મહાકારણ

- રાસ લીલા કા પ્રતિબિંબ તુરિયાતીત
થુદ્ધ મહાકારણ
- બ્રન લીલા કા પ્રતિબિંબ થુદ્ધ કારણ વેદક્રસ્ચા સખિયોं કા મુક્તિ સ્થાન
- થુદ્ધ સૂક્ષ્મ છઠી બહિષ્ટ - મલકૂતી (અબ્લ)
- સુમંગલ શક્તિ થુદ્ધ સ્થૂલ અક્ષર બ્રદ્રમ કી પંચવાસનાઓં કા સ્થાન
(મહાવિષ્ણુ, શિવજી, સનકાદિક, થુકદેવ, કબીર)

કારણ

- સાત થૂન્ય સાતવીં બહિષ્ટ - મહર્ષિયોં કી (આખિર)

સૂક્ષ્મ

- 4 ભાગ કાલ નિરંજન

સ્થૂલ

- નિર્મલ ચૈતન્ય + 4 ભાગ

- જ્ઞાન શક્તિ ગાયત્રી પ્રણવ બ્રદ્રમ

- ચારોં વેદોં કા સ્થાન રોધિની શક્તિ

- પ્રણવ કે નિર્મલ ચૈતન્ય મેં આઠવીં બહિષ્ટ (આખિર)
(લંસાર કે જીવોં કા મુક્તિ સ્થાન)

અવ્યાકૃત બ્રહ્મ

અનુક્રમણિકા

પ્રકરણ 1

આ ખેલમાં આગમનનું કારણ અને મહાકારણ

પ્રકરણ 2

પ્રજ લીલા

પ્રકરણ 3

કાલ માયામાંથી યોગમાયા તરફ સખીયોનું

પ્રસ્થાન

પ્રકરણ 4

મહારાસનું વર્ણન

પ્રકરણ 5

શ્રી રાજજીના અંતર્ધર્મનની લીલા

પ્રકરણ 6

અંતર્ધર્મન પછી ની લીલા

પ્રકરણ 7

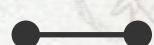
અખંડ બ્રજલીલા અને રાસલીલાના રહસ્યો

પ્રકરણ 8

પ્રતિબિંબ લીલાના ગુપ્ત રહસ્યો

પ્રકરણ 9

શ્રી કૃષ્ણા ત્રિધા લીલાના ત્રણ ભાગ

પ્રકરણ 1

આ ખેલમાં આગમનનું કારણ અને મહાકારણ

પ્રકરણ 1 : આ ખેલમાં આગમનનું કારણ અને મહાકારણ

પરમધામની અંદર શ્રી રાજજી પોતાના આનંદ અંગ શ્યામાજી અને પોતાના સત અંગ અક્ષરબ્રહ્મ સાથે નિવાસ કરે છે. આનંદ અંગ શ્યામાજીને અને સખીઓને સત અંગ અક્ષરબ્રહ્મ વિષે કે અક્ષરબ્રહ્મને - શ્યામાજી કે સખીઓ વિષે કોઈ જાણકારી નથી. હવે શ્રી રાજજી મહારાજે આ બંને (શ્યામાજી, સખીઓ અને અક્ષરબ્રહ્મ) ને પોતાની સાહેબીની પહેચાન કરાવવી હતી. એટલે આ ખેલમાં આવવા માટે બે કારણ ઉપજ્યા.

૧. પહેલુ કારણ : પ્રથમ શ્રી રાજજી દ્વારા જ શ્રી શ્યામાજી અને સખીઓના મનમાં અક્ષરબ્રહ્મજી દ્વારા હંમેશા માટે બનતો અને નાશ પામતો ખેલ જોવાની ઈરછા ઉપજાવવાનો અને તે પછી શ્યામાજી અને સખીઓને આ ખેલ જોવાની ઈરછા ઉપજી છે તેમ જાહેર કરવાનું.

૨. બીજુ કારણ : પોતાના સત અંગ શ્રી અક્ષરબ્રહ્મને પણ પોતાના હૃદયના તે આનંદની ઓળખાણ કરાવવી હતી કે, પરમધામમાં અક્ષરાતીત પોતાની આનંદ અંગ શ્યામાજી અને સખીઓની સાથે પ્રેમની કેવી લીલા કરે છે.

મહાકારણ : મહાકારણનો અર્થ છે કે, કારણની પાછળ છુપાયેલુ મુખ્ય કારણ. આ ખેલમાં આવવાનું મહાકારણ તે હતુ કે, શ્રી રાજજી મહારાજ દ્વારા પોતાના હૃદયની આનંદ સ્વરૂપા શ્યામાજી અને પોતાની અંગ સ્વરૂપા સખીઓને આ ખેલમાં લાવીને પોતાના પરમધામની સાહેબી અને એકદિલી (વાહેદત) ના ઈશ્કની ઓળખાણ કરાવવી. પરમધામમાં રહેવા છતાં સ્વયં શ્રી રાજજી માટે પણ આ વાહેદતના ઈશ્કની ઓળખાણ ત્યાં આપવી શક્ય નહતી કારણકે શ્યામાજી અને સખીઓ તે ઈશ્કના આનંદમાં તરબોળ થઈ જતી હોવાથી વાસ્તવિક ઈશ્કની ઓળખ કરવાની બુદ્ધિ કિયાશીલ રહેતી જ નહતી. એટલામાટે આપણાં પ્રિયતમ શ્રી રાજજી મહારાજે આપણાને આ કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં લઈને આવ્યા છે જ્યાં પરમધામ જેવો પ્રેમ છે જ નહીં.

એક પાતસાહી અર્સ કી, ઔર વાહેદત કા ઈસ્ક ।
સો દેખલાવને રૂહન કો, પહુલે દિલ મેં લિયા હક ॥

શ્રી ભિલવત પ્ર. 6 ચ. 43

આ ખેલ જોવાનો વિચાર પહેલા કોના દિલમાં આવ્યો – ' શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીને કે, શ્રી શ્યામાજુ અને સખીઓને ' ?

પરમધામમાં તો ફક્ત એક જ નૃદય કાર્ય કરે છે અને તે છે – અક્ષરાતીતનું નૃદય. શ્રી રાજજી મહારાજે જેવી પોતાના દિલમાં ખેલ બતાવવાની ઈરછા પ્રગટ કરી કે તરત જ અક્ષરબ્રહ્મજીના નૃદયમાં પણ તે વાત ઉપજી અને વાહેદતના સંબંધથી શ્યામાજુ અને સખીઓના દિલમાં પણ ખેલ જોવાની ઈરછા ઉદ્ભવી.

**જો પહેલે લઈ હક્કે દિલ મેં, પીછે આઈ માહેં નૂર |
તિન પીછે હાદી રૂહન મેં, એ જો હુઅા જહૂર ||**

શ્રી ભિલવત પ્ર.6 ચ. 44

શ્રી શ્યામાજુ અને સખીઓના મનમાં ખેલ જોવાની ઈરછા કેવી રીતે ઉપજી ?

જ્યારે શ્રી રાજજી મહારાજ – શ્યામાજુ અને સખીઓની સાથે ત્રીજી ભોમમાં હોય છે ત્યારે પ્રતિ દિન અક્ષરબ્રહ્મજી શ્રી રાજજીના દર્શન કરવા ચાંદની ચોકમાં પદ્ધારે છે. જે દિવસે પિયાજુએ પોતાના નૃદયમાં ' મહેર કા દરિયા દિલ મેં લિયા, તબ રૂહોં કે દિલ મેં આયા ' કે, આ અક્ષરબ્રહ્મજી કોણ છે ? ત્યારે શ્રી શ્યામાજુ અને સખીઓએ શ્રી રાજજીને આ રીતે પૃચ્છા કર્યા પછી શ્રી રાજજીએ કહ્યુ કે, તે મારી સત્તાનું અંગ છે અને ખેલ બનાવવાનું અને નાશ કરવાનું કાર્ય કરે છે જેમાં દુઃખ જ દુઃખ રહેલા છે. શ્યામાજુ અને સખીઓએ આવા શબ્દો ક્યારેય પરમધામમાં સાંભળ્યા જ નહતા. આ રીતે શ્રી રાજજી મહારાજના દિલમાંથી આ વાત ઉપજી હોવાથી જ શ્યામાજુ અને સખીઓના મનમાં ખેલ જોવાની ઈરછા ઉદ્ભવી. શ્રી રાજજીએ ત્રણ વખત લગાતાર આપણાને આ ખેલમાં આવવા માટે ના પાડી પરંતુ શ્યામાજુ અને સખીઓએ માયાનો આ ખેલ જોવાની ઈરછા ત્રણ વખત દ્રઢતાથી વ્યક્ત કરી. આપણે આ ઈરછા ત્રણ વખત દ્રઢતાથી વ્યક્ત કરી કારણકે શ્રી રાજજીએ આપણાને આ ત્રણ લીલાઓ બતાવવાની હતી.

૧. મ્રજ લીલા

૨. રાસ લીલા

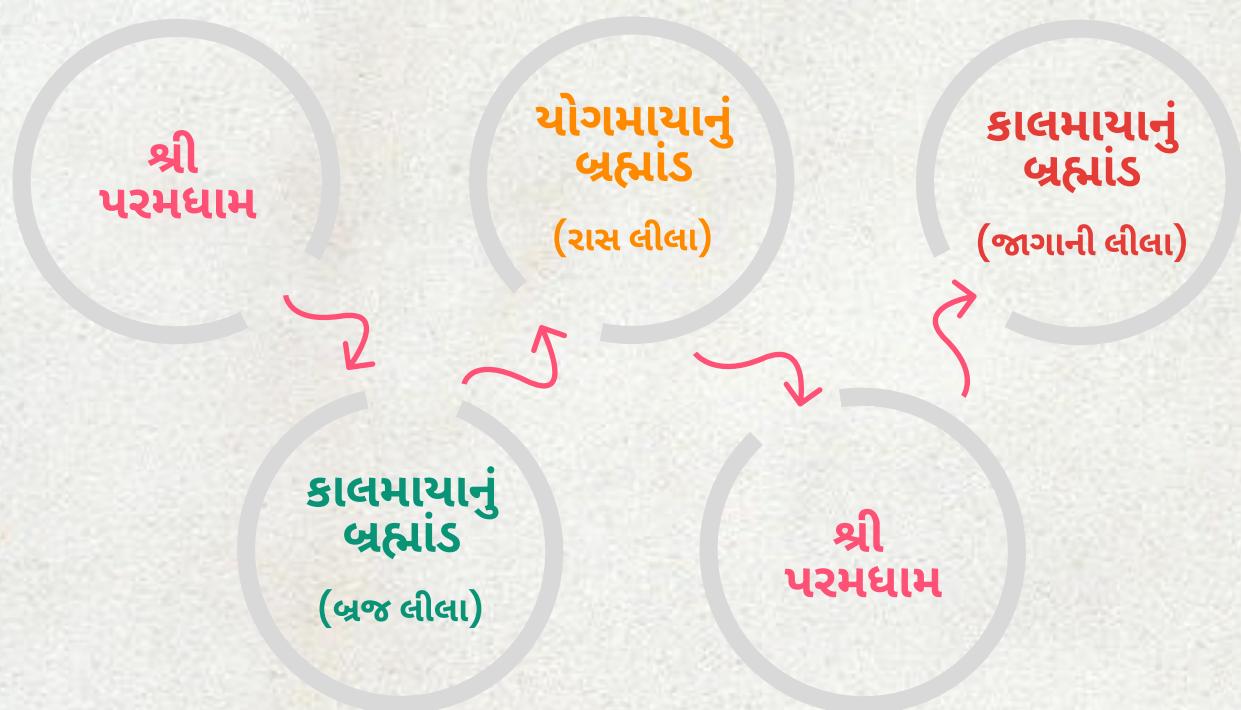
૩. જાગણી લીલા

શ્રી રાજજીના ના પાડવા છતાં જ્યારે સખીઓ માની જ નહીં ત્યારે શ્રી રાજજીએ સખીઓને મૂલમિલાવામાં બેસાડીને પોતાની નજર હેઠળ કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં મોકલી.

ત्रણ પ્રકારના બ્રહ્માંડ :

- ૧. કાલમાયા :-** કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં બનતી પ્રત્યેક વસ્તુનો નાશ નિશ્ચિત છે. અહીં દ્વૈત (જીવ + માયા) ની લીલા હાય છે.
- ૨. યોગમાયા :-** યોગમાયામાં જે પણ વસ્તુની રચના એક વાર થઈ જાય છે તે અનંત સમય સુધી અખંડ થઈ જાય છે. અહીં અદ્વૈતલીલા થાય છે. અર્થાત બ્રહ્મ પોતાની અભિજ્ઞ સ્વરૂપા ચૈતન્ય માયા સાથે લીલા કરે છે.
- ૩. પરમધામ :-** પરમધામમાં ના તો કોઈ નવી વસ્તુ પેદા થાય છે કે ના કોઈ વસ્તુ નષ્ટ થાય છે. અહીં પરબ્રહ્મ જ દરેક રૂપમાં લીલા કરે છે એટલામાટે પરમધામને સ્વલીલા અદ્વૈત કહે છે.

ત્રણ પ્રકારના બ્રહ્માંડ

અબ જાગ દેખો સુખ જાગની, એ સુખ સોહાગિન જોગ।

તીન લીલા ચૌથી ઘર કી, ઈન ચારોં કો યામેં ભોગ ||

શ્રી કલાશ હિન્દુસ્તાની પ્ર. 23 ચ. 1

प्रकरण 2

व्रज लीला

પ્રકરણ 2 : વ્રજ લીલા

સૌથી પહેલા પરમધામથી ખેલ જોવા માટે આપણે કાલમાયાના વ્રજ મંડળમાં આવ્યા. વ્રજ મંડળમાં ૧૧ વર્ષ પર દિવસ સુધીની લીલા થઈ. ૧૧ વર્ષ સુધી પ્રેમ વિલાસની લીલા અને પર દિવસ સુધી વિયોગની લીલા થઈ. આ લીલામાં આપણા સૌ સખીઓ કૃષણજીના મનમોહક રૂપ સાથે અનહૃત પ્રેમ કરીએ છીએ. માયાના તમામ કાર્યો સત્ત્વરે પૂર્ણ કરીને આપણા સૌ શ્રી કૃષણજીની વાંસળીની મધુર ધુન સાંભળતા-સાંભળતા તેમની પાછળ દોડવા લાગીયે છીએ. આ લીલામાં પ્રેમમયી આનંદ અવષ્ય હતો પરંતુ સૌની અવસ્થા નિંદ્રા સમાન હતી. ફક્ત એકમાત્ર ધામધણી શ્રી રાજજી મહારાજ જ જાગ્રત અવસ્થામાં હતા. વ્રજ લીલા પૂર્ણ રીતે નિંદ્રામાં જ થઈ હતી. અર્થાત આપણાને નિજ સંબંધની કે શ્રી રાજજીની ઓળખાણ નહતી અને આપણાને નિજધામની પણ સુધ રહી નહતી.

વ્રજ મંડળમાં શ્રી રાજજી, શ્રી શ્યામાજી, બ્રહ્મસૂષ્ઠિઓ, કુમારીકા સખીઓ અને અક્ષરબ્રહ્મજી દ્વારા ધારણ કરવામા આવેલા તન અને જીવ આ પ્રમાણે છે : -

૧. શ્રી રાજજી : -

તનનું નામ : - શ્રી કૃષણજી

જીવ : - વિષણૂજી

આતમ : - શ્રી અક્ષરબ્રહ્મ

આવેશ : - શ્રી રાજજી

જોશ : - શ્રી રાજજી (આવેશ શ્રી અક્ષરબ્રહ્મ) + જોશ શ્રી અક્ષરબ્રહ્મ

(અક્ષરબ્રહ્મજી શ્રી કૃષણજીના તનમાં આવેશ અને સુરતા બંન્ધે રૂપે વિદ્યમાન છે કારણકે તેમને વિલાસના સુખ (ખેલ) પ્રાપ્ત કરવાની સાથે ખેલ બનાવવાનું કાર્ય પણ કરવાનું છે.

૨. શ્રી શ્યામાજી : -

તનનું નામ : - રાધિકાજી

જીવ : - માયાનો ઉર્ચ્ચ કોટીનો જીવ

આતમ : - શ્રી શ્યામાજી

૩. બ્રહ્મસૂષ્ટિઓ :-

તન : - કાલમાયાના તનો
 જીવ : - ઉચ્ચ કોટીના જીવો
 આતમ : - ૧૨૦૦૦ બ્રહ્માત્માઓની આતમ

૪. કુમારીકા સખીઓ :-

તન : - કાલમાયાના તનો
 જીવ : - ઉચ્ચ કોટીના જીવો
 આતમ : - ૨૪૦૦૦ ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓની સુરતા યોગમાયા માંથી

(શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજી દ્વારા આ ખેલ જોવા માટે ખાસ કિરસામાં યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં ધારણ કરવામાં આવેલી સુરતાઓને ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓ કહેવામાં આવે છે. તેમની પાસે યોગમાયામાં અલગ કોઈ તન નથી. તેમને અક્ષરબ્રહ્મજીએ સુરતા રૂપે ધારણ કરી છે.)
 આ રીતે ૧૧ વર્ષો સુધી ગોપિયો અને કૃષણજી દ્વારા જે પ્રેમમયી લીલા ચાલતી રહી અને કુમારીકા સખીઓ આ લીલાને નિહાળવાનો આનંદ પ્રાપ્ત કરતી રહી પરંતુ તેમના મનમાં પણ તે ઈચ્છા દ્રઢ હતી કે, શ્રી કૃષણજી તેમની સાથે પણ આવી જ લીલા કરે. એટલામાટે તેઓ પ્રત કરવા લાગી કે, તેમને પણ આ લીલા કરવાના આનંદ પ્રાપ્ત થઈ શકે. શ્રી કૃષણજી કુમારીકા સખીઓને વચન આપે છે કે, તેમને પણ આ લીલાનો આનંદ રામતો દ્વારા સમય આવ્યે પ્રદાન કરવામાં આવશે. ૧૧ વર્ષો પછી ગોપિયો પોતાના ઘર, પતિ અને બાળકોમાં વ્યસ્ત થઈ ગયા. ગોપિયો શ્રી કૃષણજીને પારકા પુરુષ તરીકે અને સ્વયંને કુલવંતી સ્ત્રી તરીકે સમજવા લાગી. તેઓ શ્રી કૃષણજીને કહેવા લાગી કે, તમે વાંસળી વગાડો છો ત્યારે અમો ભાન ભુલીને તમારી પાઇળ અમારાં સર્વે કાર્યો છોડીને તમારી પાઇળ પાગલ થઈને દોડવા લાગીયે છીએ એટલે વાંસળી વગાડવાનું બંધ કરજો. એટલે પછી શ્રી કૃષણજી પર દિવસો સુધી વાંસળી વગાડતા નથી અને સખીઓ તેમને મળવા પણ જતી નથી.

પર(52) દિવસના વિયોગની આવશ્યકતા :-

૧. આ વિયોગ એટલામાટે જરૂરી હતો કે, અક્ષરબ્રહ્મ અને શ્યામાજી સહીત સૌ સખીઓ ખેલમાં મગ્ન થઈ ગયા હતા. આ બંન્નેને સ્વખનની બુદ્ધિ વાળા બ્રહ્માંડમાં હોવાના કારણો મૂલ વચનોની કોઈ સ્મૃતિ રહી નહતી.

તબ ધામ ધનિયે કિયો વિચાર, એ દોઉ મગન હુયે ખેલેં નર નાર ।
મૂલ વચન કી નહીં સુધ, એ દોઉ ખેલેં સુપનેં કી બુધ ॥
શ્રી પ્રકાશ હિન્દુસ્તાની પ્ર. 37 ચ. 33

૨. તેનું બીજુ કારણ એ પણ હતુ કે, શ્રી રાજજી આપણાને રાસમાં અત્યાધિક આનંદ પ્રદાન કરવા ઈર્છા હતા અને વિયોગ વગાર પ્રેમની લીલાનો આનંદ પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી.

પર(52) દિવસના વિયોગ પછી :-

પર દિવસ પછી શ્રી કૃષ્ણજી વૃંદાવન (કાલમાયા) ના તે ક્ષેત્રમાં પહોંચી ગયા જ્યાં તે હંમેશા સંદ્યા સમયે વાંસળી વગાડતા હતા. પરંતુ આજે શ્રી કૃષ્ણજીએ અહીં વાંસળી વગાડી નહીં. તેમને બલભદ્ર, કલ્યાણજી અને અન્ય બાળ-ગોપાળોને ગાયો સહીત ગોકુળ મોકલી દીઘા અને સ્વયં યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં ચાલ્યા ગયા જ્યાં તેમને યોગમાયાની શક્તિ દ્વારા નિત્ય વૃંદાવનની રચના કરી.

એક દિન ગૌ ચારને, પિઉ પોહોંચે વૃંદાવન ।
ગોવાલ ગૌ સબ લે વલે, પીછે જોગ માયા ઉત્તપત્ત ॥
શ્રી કલાશ હિન્દુસ્તાની પ્ર. 19 ચ. 62

प्रकरण ३

કાલ માયમાંથી યોગમાયા તરફ સખીયોનું પ્રસ્થાન

પ્રકરણ 3 : કાલ માયામાંથી યોગમાયા તરફ સખીયોનું પ્રસ્થાન

યોગમાયા આપણાં ધનીજીના સત અંગ શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીના અંતઃકરણની અધ્યાત્મિકાની છે. શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીના અંતઃકરણના ચાર ભાગ છે અને આ ચાર ભાગોમાં અલગ-અલગ માયા કાર્યરત છે. શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીના અંતઃકરણના ચાર ભાગ અને કાર્ય કરવાવાળી માયા નીચે મુજબ છે.

- ૧. સત્ત્વરૂપ બ્રહ્મ (અહૂંકારનું સ્વરૂપ) :** મૂળ માયા
- ૨. કેવલ બ્રહ્મ (બુદ્ધિનું સ્વરૂપ) :** આનંદ માયા
- ૩. સબલીક બ્રહ્મ (ચિત્તનું સ્વરૂપ) :** ચિદ્ગુપ માયા
- ૪. અવ્યાકૃત બ્રહ્મ (મનનું સ્વરૂપ) :** સદ્ગુપ માયા

સખીયોનું કાલમાયા (વ્રજ મંડળ) ના બ્રહ્માંડને છોડીને યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં પ્રસ્થાન :-

ધામધારીએ યોગમાયાના કેવલ બ્રહ્મમાં જઈને અત્યંત સુંદર કિશોર સ્વરૂપ (બાંકે બિહારીજીનું) ધારણ કર્યું અને અત્યંત મનમોહક વાંસળી વગાડી. આ મધુર ધ્વનિ સાંભળીને સખીઓ તરત જ પોતાના તનનો ત્યાગ કરીને પોતાના પ્રિયતમ પાસે યોગમાયામાં પહોંચી ગઈ. સખીઓ જે ક્રમમાં પોતાના તનનો ત્યાગ કરીને યોગમાયામાં પહોંચી તે નીચે મુજબ છે.

૧. તામસી સખીઓ :- તામસી સખીઓ એટલે કોધ યુક્ત સખીઓ નહીં પરંતુ જે તરત જ નિર્ણય કરીને તાત્કાલીક કાલમાયાના તનનો ત્યાગ કરીને વાંસળીના અવાજની દિશામાં દોડી જાય છે તે.

૨. રાજસી સખીઓ :- આ એવી સખીઓ છે કે, જે પોતાના ધારીને મળતા પહેલાં થોડો સિનગાર સજવા રહે છે. જેવી આ સખીઓને વાંસળીનો અવાજ સંભળાયો કે, તરત જ તેઓ ધણીજીને મળવા વ્યાકુળ થઈ ગઈ પરંતુ તેમને કોઈ સુધ રહી ના હોવાથી ઉલટ-પુલટ સિનગાર સજીને (હાથના આભૂષણ ચરણોમાં અને ગળાના આભૂષણ હાથમાં) કાલમાયાના તનની પરવાહ કર્યા સિવાય ધણીજી સન્મુખ યોગમાયામાં પહોંચી ગઈ.

૩. સ્વાંતસી સખીઓ :- આ સખીઓને કાલમાયાના સંબંધો, માન-મર્યાદાની ચિંતા અધિક રહે છે. જ્યારે આ સખીઓએ વાંસળીનો અવાજ સાંભવ્યો ત્યારે તે થોડા સમય માટે વિચાર કરતી રહી ગઈ કે, પતિ, ઘરના સહ્યો શું કહેશે ? એટલામાં જ તેમના લૌકિક પતિ અને ઘરના અન્ય સહ્યો તથા ગામ વાળાઓને ખબર પડી ગઈ કે, સખીઓ પોતાના તનોનો ત્યાગ કરીને દોડી રહી છે. જેથી, આ સખીઓના ઘરના સૌ સહ્યોને ચિંતા થવા લાગી એટલે તેમને પોતાના ઘરના દરવાજા બંધ કરી દીધાં. પછી છેલ્લે વિરહમાં તડપી-તડપીને આ સખીઓએ પણ પોતાના તનોનો ત્યાગ કરી દીધો અને યોગમાયામાં ધણીજી સન્મુખ પહુંચી ગઈ.

(સખીઓના યોગમાયામાં આગમન પછી કાલમાયાના બ્રહ્માંડનો લય (નાશ) થઈ ગયો)
યોગમાયામાં ધારણ કરવામાં આવેલા નૂરી અને કિશોર તન તથા તેમાં રહેલી શક્તિઓ નીચે
મુજબ હતા :-

૧. શ્રી રાજજી :-

નૂરી તનનું નામ : - શ્રી કૃષણજી (બાંકે બિહારી/રાસ વિહારી)

જીવ : - કોઈ નહીં

આતમ : - શ્રી અક્ષરબ્રહ્મ

આવેશ : - શ્રી રાજજીનો આવેશ + શ્રી રાજજીનો જોશ (આવેશ શ્રી અક્ષરબ્રહ્મ)

૨. શ્રી શ્યામાજી :-

નૂરી તનનું નામ : - રાધિકાજી

જીવ : - કાલમાયા (વ્રજ મંડળ) નો તે જીવ જે રાધિકાજીના તનમાં હતો

આતમ : - શ્રી શ્યામાજી

૩. સખીઓ :-

તન : - ૧૨૦૦૦ નૂરી અને કિશોર તનો

જીવ : - ૧ જીવ (કાલમાયા-વ્રજ મંડળ) નો તે જીવ જે સખીઓના તનમાં હતો

આતમ : - ત્રણ સૂરતાઓ (૧ બ્રહ્મસૂષ્ઠિ + ૨ ઈશ્વરીસૂષ્ઠિઓની સુરતા)

વ्रजलीलामां श्री कृष्णज्ञना जे तनमां बेसीने श्री राजज्ञना आवेशो लीला करी तेमा विष्णु भगवाननो ज्ञव अवध्य हतो परंतु रासलीलामां जे श्री कृष्ण (बांकेबिहारी) ना तनमां विराजमान थઈने तेमने लीला करी ते स्वयं चैतन्य नूरी तन છે અનे तेने ज्ञवीत રહेवा माटे કोઈ ज्ञवनી આવश्यકता નથી. રાસની રામતોના સમયે અક્ષરની આતમ અને જોશની સાથે અક્ષરાતીતના આવेशો લીલા કરી. તે સમયે સખીઓના એક-એક તનમાં બ્રહ્મસૃષ્ટિ પોતાના જ्ञવના સહકારથી તથા બે-બે ઈશ્વરીસૃષ્ટિ તે તનમાં વિદ્યમાન થઈને રાસલીલા જોઈ રહ્યા હતાં.

યોગમાયામાં પહોંચયા પછી ધણીજુ દ્વારા સખીઓને કહેવાયેલા ઉથલા વચન અને તે ઉથલા વચનો સાંભળીને સખીઓની અવસ્થા :-

સૌ સખીઓ જ્યારે કાલમાયાના બ્રહ્માંડને છોડીને યોગમાયામાં પહોંચે છે ત્યારે સૌ સખીઓને સ્વતઃ નૂરી તન પ્રાપ્ત થઈ જાય છે અને તે સખીઓ ધણીજુના નૂરી અને કિશોર તનને નિહાળીને તે દર્શન કરવામાં જ મગ્ન થઈ જાય છે. સખીઓ આ સમયે પર દિવસના વિયોગને ભુલી જાય છે. હવે શ્રી રાજજુ મહારાજ સૌ સખીઓને કહે છે કે, " હે સખીઓ ! પતિત્રતા સ્ત્રીઓ કોઈ પણ સંજોગોમાં રાત્રિના સમયે પોતાના ઘરથી બહાર નીકળતી નથી. શું વ્રજમાં બધાં ક્ષેમકુશળ તો છે ને !. આ સમયે તમારે અહીં આવવાની શું જરૂર પડી ? તમારાં સગા-સંબંધીઓ તમારા માટે શું વિચારશો ? સાંભાળશો કે તમે આ રીતે ઘર છોડીને આવી છો તો તમારી ખુબ નિંદા થશો. એટલામાટે તમે પરત તમારા નિવાસ સ્થાને પ્રસ્થાન કરો ".

પિયાજુના મુખારવિંદથી આ પ્રકારના વચનો સાંભળીને સ્વાંતસી સખીઓ તત્કષણ જમીન ઉપર ફુસડાઈ પડે છે. રાજસી સખીઓ તડપવા લાગે છે અને તામસી સખીઓ પોતાના મનને મજબુત કરીને ઉભી રહી જાય છે. શ્રી ઈન્દ્રાવતીજુ સૌ સખીઓને કહે છે કે, અવધ્ય આપણાંથી પ્રિયતમ પ્રત્યેની પ્રેમ સેવામાં ચૂક થઈ ગઈ છે. જેથી, ધણીજુની નારાજગી સ્વાભાવિક છે. આ સમયે ઈન્દ્રાવતીજુ કહે છે કે, હે શ્રી રાજજુ ! તમારે જે કહેવુ હોય તે નિઃસંકોચપણે કહી દો.

શ્રી રાજજુ વ્યંગાત્મક ભાવે સખીઓને કહી રહ્યા છે કે, " વેદ-શાસ્ત્રોમાં કહેવામાં આવ્ય છે કે, જો કોઈ પતિ પાગલ હોય, અંધ હોય, ઝઘડાળૂ હોય, રોગી હોય, મૂર્ખ હોય, ભાગ્યહીન હોય, લૂલા-પાંગળા હોય અને ઘોર અજ્ઞાની હોય તો પણ કુલીન નારીનું કર્તવ્ય છે કે, તે તેનો પરિત્યાગ ના કરે. એટલામાટે સખીઓ તમારા ઘરે પરત ફરો. "

પછી સખીઓ પ્રિયતમ શ્રી રાજજીને કહે છે કે, " આપના મંતવ્ય મુજબ જો પતિમાં અનેક પ્રકારના અવગુણ હોય તો પણ તેનો પરિત્યાગ કરવો જોઈએ નહીં તો હવે તમે જ કહો કે, આપના જેવા સર્વગુણ સંપત્તિ પતિને ભલા અમે કેવી રીતે છોડી શકીયે ? હવે આપ અમોને અધિક કરવા વચનો ના સંભળાવજો. અમે નિશ્ચિતરૂપે આપની ઓળખાણ કરી લીધી છે કે, આપ જ અમારી આત્મના એકમાત્ર પ્રિયતમ છો. "

હવે શ્રી રાજજી કહે છે કે, હું તો આપની પરિક્ષા લઈ રહ્યો હતો. તમારી અંદર માયાની કોઈ ઈરછા તો બાકી રહી ગઈ નથી ને ! તે પછી સ્વયં શ્રી રાજજી મહારાજ મૂર્ખીત થયેલી સખીઓને પ્રેમપૂર્વક ઉઠાવીને ભેટી પડે છે. આ રીતના પ્રેમની અભિવ્યક્તિથી સખીઓના દુઃખ દુર થઈ જાય છે. યોગમાયામાં આવીને અમને ધણીની પૂર્ણ ઓળખાણ થઈ ગઈ છે જે અમને વ્રજમંડળમાં નહતી. ધણીજીની ઓળખાણ વગર રાસલીલાના આનંદ પ્રાપ્ત કરવા શક્ય નહતા. હવે ધણીજી સામે આવીને સખીઓને નૂરી નિત્ય વૃદ્ધાવનની લીલા બતાવે છે.

प्रकरण 4

महारासनुं वर्णन

પ્રકરણ 4 : મહારાસનું વર્ણન

મહારાસનું વર્ણન

નિત્ય વૃદ્ધાવનની અત્યંત સુંદર શોભાનું વર્ણન : -

કેવળ બ્રહ્મના નિત્ય વૃદ્ધાવનમાં જે રાસલીલા થઈ તેની સંપૂર્ણ સામગ્રી જેવા કે, સખીઓના નૂરી તન, વન, પશુ-પક્ષી, જમુનાજી વગેરેનું નિર્માણ આનંદ યોગમાયા દ્વારા કરવામાં આવ્યુ. અક્ષરાતીતના આવેશ સ્વરૂપે બ્રહ્માત્માઓની સાથે જે નિત્ય વૃદ્ધાવનમાં લીલા કરી તે નિત્ય વૃદ્ધાવન પરમધામથી પણ અલગ છે તથા કાલમાયાના બ્રહ્માંડથી પણ અલગ છે.

એહ સરૂપને એહ વૃદ્ધાવન, એ જમુના ત્રટ સાર |
ઘરથી તીત બ્રહ્માંડથી અલગો, તે તારતમે કીધો નિરધાર ||

શ્રી રાસ પ્ર. 10 ચ. 36

યોગમાયાની ઘરતીના એક-એક કણમાં એટલુબધુ તેજ છે કે, તેની સમક્ષ આ સંસારના કરોડો સૂરજ અને કરોડો ચંદ્રમાનો પ્રકાશ નિશ્ચતેજ થઈ જાય છે. જે સમયે સખીઓએ વ્રજમંડળમાં પોતાના તન છોડ્યા હતા તે સમયે ત્યાં રાત્રિનો સમય થવાની તૈયારી હતી અથવા તો ગોધૂળનો સમય થયો હતો અને જ્યારે તે સૌએ યોગમાયામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારે શરદપૂર્ણિમાની રાત્રિ હતી. શ્રી રાજજી સ્વયં સંપૂર્ણ વૃદ્ધાવનની અનુપમ શોભાનું વર્ણન કરે છે.

શ્રી રાજજી વૃદ્ધાવનના અનેક પ્રકારના વૃક્ષોની શોભા, ડાળીઓની શોભા સૂકા મેવા જેવાકે, દ્રાક્ષ, અખરોટ, કેરી, તાડવન, આંબલી, આસોપાલવ, અંજીર, દાડમ, પાઈનેપલ, ચારોળી, શીશમ, કેસર, વરિયાળી, ઈલાયચી, સોપારી, ચંદન, ગુલમહોર વગેરે બતાવે છે. આ રીતે અનેક પ્રકારના ફૂલ જેવા કે, ચમેલી, કુમુદ, રજનીગંધા, ગુલાબ, કમળ, મોગરો, હજાર પાંખડીવાળા ફૂલો વગેરેની ડાળીઓએ સંપૂર્ણ વૃદ્ધાવનનો સિનગાર અનોખી રીતે સજજ કરેલો છે.

અનેક પ્રકારના શાક, ફળ, અજ્ઞ, કંદમૂળ અહીં દ્રષ્ટિગોચર થાય છે. આ રીતે નિત્ય વૃદ્ધાવનની અનંત શોભાના દર્શન કરાવે છે. અહીં આવેલી જમુનાજી નદીનો કિનારો અત્યંત સુંદર છે. અહીં કિનારા ઉપર બેસવા માટે ફૂલોના અત્યંત સુંદર મહેલો બનેલા છે. જમુનાજીના બંને કિનારા ઉપર વૃક્ષોની ડાળીઓ જળ ઉપર ઘેરાઈને આવેલી છે. આવા મનમોહક વાતાવરણમાં સખીઓ પ્રિયતમ શ્રી રાજજી સાથે મહારાસની લીલાનો ભરપુર આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે.

મહારાસમાં શ્રી શ્યામાજુનો અનુપમ સિનગાર :-

ચરણોના આભૂષણ : - અનવટ, બિછીયા, ઝાંઝરી, ધુંઘરી, કામબી, કડા

વસ્ત્રોની શોભા : -

ધાઘરો/લહંગો : - નીલા રંગનો (જેમાં ૧૧ રંગનું નાડુ છે)

સાડી : - સેંદુરીયા રંગની

કંચુકી/ચોલી : - શ્યામ (આછા કાળા) રંગની

ગળાના આભૂષણ : - શ્રી શ્યામાજુના ગળામાં સાત હાર (હીરા, પાચ, મોતી, સ્વર્ણ, કંચન, ચીડ, કંઠસરી) ની શોભા છે.

હસ્તકમળના આભૂષણ : -

આંગળીયોમાં અયંત સુંદર જવેરાતોથી જડેલી અંગૂઠીયો (વિંટીઓ)

કાંડામાં પહોંચી, નવધરી, નવચૂડ, કંકળી

કાનના આભૂષણ : - ઝુમકીયો

નાસિકાના આભૂષણ : - બેસર, ખૂંટી,

મસ્તકના આભૂષણ : - બેંદા, માથાપઢી-જેમાં ક ફૂલોની શોભા છે. રાખડી, માંગમાં

સિંદૂર, માંગની બંને તરફ મોતીયોની સેરો અને સુંદર ચોટી ગુંથેલી છે જેમાં પાંચ ફુમ્મકા આવેલા છે. શ્રી શ્યામાજુના મુખારવિંદમાં પાન-બીડૂ છે.

શ્રી સુંદરસાથજુનો સિનગાર :-

રાસલીલામાં બ્રહ્માત્માઓની શોભા એક સાગર સમાન છે. તેમની શોભા એવી લાગે છે કે, જાણો ! એક સાથે કરોડો સૂરજ ઉદ્ય થયા ના હોય !

મહારાસમાં શ્રી રાજજુનો અનુપમ સિનગાર :-

ચરણોના આભૂષણ : - ઝાંઝરી, ધુંઘરી, કામબી, કડા

વસ્ત્રોની શોભા : -

સૂથની/ચૂડીદાર પાચજામો : - કેસરીયા રંગનો (જેમાં ૯ રંગનું નાડુ છે)

પટોલી : - પીળા રંગની (સિલાઈ વગર જે પટુકાથી વધુ પહોળો હોય છે)

ગળાના આભૂષણ : - પાંચ હાર (૨ હીરાના હાર, ૧ સ્વર્ણનો, ૧ મોતીનો, ૧ નંગો જડીત)

ખબા ઉપર સેંદુરીયા રંગની પિછૌરી

હસ્તકમળના આભૂષણ : -

આંગળીઓમાં અત્યંત સુંદર અંગૂઠીઓ (વિંટીઓ)

કાંડામાં કડલી, પોંહોંચી

બાજુઓમાં બાજુબંધ

કાનમાં કર્ણફૂલ, ખૂંટી (કર્ણફૂલની ઉપર)

નાસિકામાં બેસરની શોભા

કમરમાં લાલ રંગની વાંસળી, વાંસળીના મુખ ઉપર નીલો, મધ્યમાં લાલ અને કિનારા ઉપર આસમાની રંગ છે.

માથા ઉપર તિલક (જેમાં નીલા, પીળા, લાલ રંગની રેખાઓ છે), મધ્યમાં લાલ રંગની બિંદી શોભે છે.

શીશકમળ ઉપર મુગુટ શોભે છે.

ધણીજીના કેશોની ચોટી અલગ જ પ્રકારની ગુંથેલી છે. ચોટીના કુમકામાં અનેક પ્રકારના ઝવેરતો જડેલા છે. કુમકાઓમાં ઘેરાઈને ધુંઘરી શોભી રહી છે.

શ્રી ઈન્દ્રાવતીજી કહે છે કે, રાસલીલાના વસ્ત્રો અને આભૂષણોની શોભાનું વર્ણન અહીંના શબ્દો અનુસાર કરવામાં આવ્યુ છે પરંતુ યોગમાયાનો આ સિનગાર કાંઈક વિશેષ છે. બેહદ મંડળ (યોગમાયા) અક્ષરબ્રહ્મજીના હૃદયનું સ્વરૂપ છે. એટલામાટે તે ત્રિગુણાતીત, ચૈતન્ય, અખંડ અને નૂરમયી છે. માનવીય બુદ્ધિ દ્વારા ગ્રહણ કરી શકાય તે માટે આ નાશવંત જગતની કિંમતી ધાતુઓ દ્વારા ફક્ત ઉપમા આપવામાં આવી છે. અહીંના એક પાંડાની શોભાનું વાસ્તવિક વર્ણન કરી શકાય તેમ નથી.

મહારાસમાં ધણીજીની સાથેની રામતોની આનંદમથી લીલા : -

રાસનો અર્થ છે - ' **રસ-આનંદની કીડા**' . અક્ષરાતીતનું હૃદય અનંત પ્રેમ, સૌંદર્ય, આનંદ, શાંતિનો સાગર છે. જ્યારે આ અથાગ સાગર ઉભરાવા લાગે છે ત્યારે તેને રાસ શબ્દથી પ્રયોજવામાં આવે છે. બાહ્ય દ્રષ્ટિએ રામતો એક ખેલ જેવી જ લાગે છે પરંતુ સૂક્ષ્મ દ્રષ્ટિએ જોઈયે તો ખબર પડે છે કે, યુગાલ સ્વરૂપ અને સખીઓની વરચ્ચે જે પ્રેમનું આદાન-પ્રદાન થાય છે તે વિવિધ પ્રકારની કીડાઓના માધ્યમથી સંપાદીત થાય છે. તેમાં હંસવું, રમવું, દોડવું તમામ સમાવિષ્ટ છે.

શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીએ આ જ લીલા જોવાની ઈરછા પરમધામમાં શ્રી રાજજી સમક્ષ પ્રગટ કરી હતી. જે મહારાસના રૂપમાં શ્રી રાજજીએ તેમને કેવલબ્રહ્મમાં બતાવી છે. મહારાસમાં અનેક પ્રકારની રામતો થઈ. જેવી કે, આંખ મિંચામણી, ફૂંડી ફરવાની, ભુલવણીની, ગઢાની, તાળી પાડવાની, હાથ પકડીને ફરવાની, કોહણીની, આમની, ઉડન ખટોલાની, નૃત્યુની વગેરે. આ રીતે રાસમાં અનેક રામતો થઈ અને આ સૌ રામતોમાં જીતવાની શોભા ધણીજીએ પોતાની અંગનાઓને પ્રદાન કરતા ગયા.

આ રામતો દરમ્યાન મૈના, કોયલ પણ પોતાના મધુર સ્વરમાં ગુંજાયમાન કરે છે. કબૂતર અને ચકોર પક્ષી પણ અત્યંત સુંદર કીડા કરે છે. મૃગ, વાનર, મોર ચારેય તરફ ઉછળ-કૂદ કરીને નાચે-ફૂરે છે. આ રામતોમાં ધણીજી પોતાના ૧૨૦૦૦ રૂપ ધારણ કરીને એક-એક સખીની સાથે આનંદપૂર્વક લીલા કરે છે અને સૌ સખીઓની ઈરછાઓની પૂર્તિ કરે છે.

કહે ઈન્દ્રાવતી એ રામતડી, મારા વાલાજી થઈ અતિ સારી ।
સઘલી સંગે રમિયા રંગો, એક પિઉ એક નારી ॥

શ્રી રાસ પ્ર. 21 ચ. 8

પ્રકરણ 5

શ્રી રાજજીના અંતર્ધર્યાનની લીલા

પ્રકરણ 5 : શ્રી રાજજીના અંતર્ધર્યાનની લીલા

વૃદ્ધાવનમાં રાસની રામતો કરતાં-કરતાં સૌ સખીઓ છુટી પડી જાય છે. પુનઃ તે સૌ જ્યારે એક જગ્યાએ ભેગી થાય છે ત્યારે પોતાના પ્રાણ-પ્રિયતમ નજરે આવતા નથી. અર્થાત ધણીજી અતર્ધાન થઈ જાય છે. ધણીજી નીચે દર્શાવેલ કારણોથી અંતર્ધર્યાન થઈ જાય છે.

ધની જી ના અંતર્ધર્યાન થવાના કારણ :-

1. રાસની રામતો પછી સૌ સખીઓના મનમાં એવો ભાવ ઉપજે છે કે, રાજજી સંપૂર્ણ રીતે અમારાં વશમાં છે. તે અમારી ચોટી ગુંથી આપે છે. જો અમારાં કોઈ આભૂષણ જમીન ઉપર પડી ગયા હોય તો નીચા નમીને અમને લઈ આપે છે. આવી અનેક બાબતોમાં સખીઓના મનમાં અભિમાન આવી ગયું હોય છે.
2. કેવલબ્રહ્મની ભૂમિ નવ રસોની છે. જેમાં સિનગાર, વિયોગ, હાસ્ય, કરુણા, રૌદ્ર, વીર, ભયાનક, અદભુત, શાંત. જેતી, અહીં વિયોગ પણ અવષ્ય જરૂરી હતો.
3. અક્ષરબ્રહ્મજી પણ ફરામોશીમાં હોવાના કારણે તેમ સમજવા લાગ્યા હતાં કે, આ લીલા કેવલબ્રહ્મમાં નહીં પરમધામમાં જ થઈ રહી છે. સૌ સખીઓ પણ આ લીલામાં મગ્ન થઈ ગઈ હતી કારણકે તે સૌ અડધી નિંદા અને અડધી જાગ્રત અવસ્થામાં હતી. (તે અવસ્થા જેમાં તેમને પોતાના ધણીની ઓળખાણ તો હતી પરંતુ તેમને પોતાના નિજધરની સુધ નહતી.) એટલામાટે અક્ષરબ્રહ્મ અને સખીઓ બંન્ને વાસ્તવિકતાનો બોધ કરાવવો જરૂરી હતો.

**ફેર મૂલ સરૂપે દેખ્યા તિત, એ દોઉ મગન હુયે ખેલત ।
જબ જોસ લિયો ખેંચ કર, તબ ચિત ચોંક ભર્ય અછર ॥**
શ્રી પ્રકાશ હિન્દુસ્તાની પ્ર. 37 ચ. 41

જ્યારે ધણી પોતાનો આવેશ અને જોશ શ્રી કૃષણજીના તન માંથી ખેંચી લે છે ત્યારે શ્રી કૃષણજીના તનમાં ફક્ત અક્ષરબ્રહ્મજીની આતમ જ બાકી રહી જાય છે. કારણકે હવે શ્રી કૃષણજીના તનમાં શ્રી રાજજીનો આવેશ નથી હોતો એટલામાટે શ્રી કૃષણજીનું તે તન ત્યાં હોવા છતાં પણ સખીઓની નજરથી અદ્રષ્ય થઈ જાય છે.

હવે ધણીજુ નો આવેશ યોગમાયામાં જ શ્રી રાધિકાજીના તનમાં પ્રવિષ્ટ થઈ જાય છે પરંતુ શ્રી શ્યામાજી અને સખીઓને તેની ખબર પડતી નથી કે, વાસ્તવમાં ધણીજુ તેમને છોડીને ક્યાંય ગયા નથી અને તે સૌ ધણીજીના અંતર્ધર્યાન હોવાના વિરહમાં તરબોળ થઈ જાય છે.

અંતર્ધર્યાન સમયે શ્રી કૃષણજી અને રાધિકાજીના તનમાં જે શક્તિઓનો સમાવેશ હતો તે નીચે મુજબ છે :-

શ્રી કૃષણજી :-

તન : - શ્રી કૃષણજી/બાંકે બિહારી/રાસ વિહારી

જીવ : - કોઈ નહીં

આતમ : - શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજી

આવેશ : - કોઈ નહીં.

શ્રી રાધિકાજી :-

તન : - શ્રી રાધિકાજી

જીવ : - પ્રજમંડળના રાધિકાજીનો જીવ

આતમ : - શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજી

આવેશ : - શ્રી રાજજી + જોશ શ્રી રાજજી

અક્ષરબ્રહ્મજીનું ફરામોશીથી જાગ્રત અવસ્થામાં આવવું :-

જ્યારે ધણીજુ શ્રી કૃષણજીના તન માંથી પોતાનો આવેશ ખેંચી લે છે ત્યારબાદ પણ અમુક ક્ષાળ સુધી શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીની આતમ શ્રી કૃષણજીના તનમાં જ રહે છે અને અક્ષરબ્રહ્મજી આશ્ર્યચકીત થઈ જાય છે કે, “હું ક્યાં છું ?, મારી વેશ-ભૂષા કેવી છે ?, આ કયું વન છે ?, આ કઈ સખીઓ છે ?, જે વિરહ કરી રહી છે ? ”. આ વિચારો થી અક્ષરબ્રહ્મજી ચોંકી જાય છે અને તેમની આતમ પોતાના મૂલ તનથી પરમધામમાં જાગ્રત થઈ જાય છે. હવે કેવલબ્રહ્મમાં ફક્ત શ્રી કૃષણજીનું તન જ રહી જાય છે જેમાં કોઈ શક્તિ રહેતી નથી. (ના તો શ્રી રાજજીનો આવેશ રહે છે કે ના શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીની આતમ)

**કૌન બન કૌન સખીયાં કૌન હમ, યોં ચોંક કે ફિરી આતમ ।
રાસ આયા મિને જાગ્રત બુધ, ચુભ રહી હિરદે મેં સુધા॥**
શ્રી પ્રકાશ હિન્દુસ્તાની પ. 37 ચ. 42

જેવા શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજી પોતાના મૂલ તનમાં જાગ્રત થાય છે તેમને બધુ જ યાદ આવી જાય છે કે, આ બ્રહ્મલીલા જોવા માટેની ઈરછા તો પોતે જ પરમધામમાં શ્રી રાજજી સમક્ષ કરી હતી. આ બ્રહ્મલીલા શ્રી રાજજી મહારાજે તેમને વ્રજમંડળ અને યોગમાયામાં રાસલીલાના રૂપમાં બતાવી છે. હવે આ વ્રજલીલા શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીના હૃદયમાં અંકીત થઈ જાય છે પરંતુ હજી અખંડ થતી નથી. હજી રાસલીલા સંપૂર્ણ થઈ ના હોવાના કારણે આ સમયે વ્રજલીલા અખંડ કરવામાં આવતી નથી. રાસલીલાને અખંડ કર્યા સિવાય વ્રજલીલાને અખંડ કરી શકતી નથી.

અંતદ્યાન લીલા દરમ્યાન સખીઓની વિરહાવસ્થા : -

નિઃસંદેહ શ્રી કૃષ્ણજીનું નૂરી તન ત્યાં જ સખીઓની સામે જ યોગમાયામાં હતુ. પરંતુ શ્રી રાજજીનો આવેશ તેમાં ના હોવાના કારણે તે તન સખીઓને દેખાતુ નહતુ અને સૌ સખીઓ ધણીજીને પોતાની સામે ના જોઈને દુઃખ અને વિરહથી વ્યાકુળ થઈ જાય છે. સૌ સખીઓ મળીને વિચાર કરે છે અને શ્યામાજીને પુછવા નીકળે છે કે, ધણીજી ક્યાં છે ?પરંતુ શ્યામાજી પણ સખીઓને વનમાં મૂર્ખીત અવસ્થામાં મળે છે. જેથી સખીઓની ધીરજ ખૂટી જાય છે. આ સમયે અમુક સખીઓ બેભાન થઈ જાય છે. અમુક સખીઓ વિરહમાં તરફડવા લાગે છે. અમુક સખીઓના નેત્રો માંથી આંસુઓની અવિરલ ધારા પ્રવાહીત થવા લાગે છે. પરંતુ અમુક સખીઓ હજી પણ ધૈર્યતાથી ઉભી રહે છે અને મૂર્ખીત સખીઓનો ઉત્સાહ વધારે છે. તેઓ કહેવા લાગે છે કે, સખીઓ આ રીતે શોકાતુર ના થશો. એ તો નિશ્ચિત જ છે કે, ધણી આપણને કોઈ પણ રીતે એકલા છોડી શકતા નથી. ચાલો ! આપણે સૌ વૃદ્ધાવનમાં ધણીજીને શોધીયે. સંપૂર્ણ વૃદ્ધાવનમાં શોધવા છતાં પણ ધણીજી ક્યાંય મળતા નથી અને તે જ વૃદ્ધાવન જે આટલુબધુ સુંદર લાગતુ હતુ તે હવે પ્રિયતમ વગર અગ્રિ સમાન લાગવા લાગે છે.

જ્યારે વિરહની પરાકાષ્ટા થઈ જાય છે ત્યારે ધણીજી ની જ અંતઃપ્રેરણાથી સખીઓના મનમાં અનુકરણ લીલા કરવાનો વિચાર આવે છે. અનુકરણ લીલામાં શ્રી ઈંદ્રાવતીજી ' શ્રી કૃષ્ણજી ' નું રૂપ ધારણા કરે છે. કોઈ સખી નંદ બાબા, કોઈ સખી યશોદા માતા, કોઈ સખી પૂતના અને કોઈ સખી અસુરોની વેશભૂષા ધારણા કરે છે. સૌ સખીઓના મનમાં વિરહની એટલીબધી પ્રચંડ જવાળા ધઘકી રહી હોય છે કે, બાહ્ય રૂપે તે વ્રજના અનેક પ્રસંગોનો વિધીવત રીતે અભિનય કરે છે પરંતુ વિરહમાં તલ્લીન થઈને. પોતાના પ્રાણોશ્વરના વિરહમાં રોતી-વિલખતી પણ અભિનયમાં આનંદપૂર્વક મગ્ન રહેવું તે પણ વાસ્તવિક પ્રેમનું આગવું લક્ષણ છે.

આનંદે રોતાં રમિયે એમ, જેને કહિયે તે લક્ષણ પ્રેમ ।
તેના ઉડી ગયાં સર્વે નેમ, રમતાં કીધાં કઈ ચેહેન ॥

શ્રી રાસ પ્ર. 33 ચ. 1

શ્રી કૃષણજીનું રૂપ ધારણ કરીને શ્રી ઈંદ્રાવતીજી એ જ્યારે વાંસળી પોતાના મુખ ઉપર રાખી ત્યારે તેમને પોતાના મનમાં વિચાર કર્યો કે, વાંસળી તો હું ધણીજી તમારો વેશ ધારણ કરીને વગાડી રહી છું પણ તમે મારી લાજ રાખજો. મારી લાજ આપના હાથમાં છે. હવે તમારે પ્રગટ થવું જ પડશે. શ્રી ઈંદ્રાવતીજી જેવા વાંસળી વાદન કરે છે ત્યારે સૌ સખીઓને એવુ જ લાગે છે કે, તેમના પ્રાણ પ્રિયતમ પાછા આવી ગયા છે અને તે પ્રિયતમના પ્રગટ થવા બાબતના ગીતો જોર-શોરથી ગાવા લાગે છે અને આ મનોહર ઘડીમાં સખીઓના જીવનના આધાર પ્રાણવલ્લભ પ્રગટ થઈ જાય છે. ધણીજીને જોતાંની સાથે જ સૌ સખીઓ દોડીને વાલાજીને વળગી જાય છે. તે પછી સૌ સખીઓના મનમાં પોતાના ધણીની સાથે રાસ કીડા કરવાનો અત્યાધિક ઉત્સાહ ઉપજે છે.

પ્રકરણ 6

અંતર્દર્શન પછી ની લીલા

પ્રકરણ 6 : અંતર્ધર્યાન પછી ની લીલા

અંતર્ધર્યાન ના વિરામ પછી

બ્રહ્માનંદ અને ભજનાનંદ સ્વરૂપમાં તફાવત :-

અંતર્ધર્યાન પહેલા અને અંતર્ધર્યાન પછી પ્રગાટ થવાવાળા સ્વરૂપમાં કોઈ તફાવત નથી. બધો જ સિનગાર પહેલા જેવો જ હોય છે. પરંતુ અંતર્ધર્યાન થયા પહેલાના સ્વરૂપને બ્રહ્માનંદ અને અંતર્ધર્યાન થયા પછીના સ્વરૂપને ભજનાનંદ સ્વરૂપ કહે છે.

આ બંન્ને સ્વરૂપ સખીઓને વિરહાવસ્થા પછી જ મળ્યા હોય છે. વ્રજલીલામાં સખીઓએ અનેક સુખો લીધાં પરંત રાસલીલામાં મળવાવાળા સુખો વ્રજલીલાથી પણ અનેક ગણા અધિક હતા. કારણકે વ્રજલીલા કાલમાયામાં થઈ હતી અને તે સમયે સૌ સખીઓ પૂર્ણ રીતે નિંદ્રામાં હતી

અર્થાત ના તો તેમને શ્રી રાજજી સાથેના પોતાના મૂળ સંબંધની પહેચાન હતી કે ના તેમને પોતાના ઘરની સુધ હતી. બીજી તરફ રાસલીલા યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં થઈ હતી અને અહીં સખીઓને ઘણીજીની પહેચાન થઈ ગઈ હતી. પરંતુ પોતાના નિજઘરની સુધ અહીં પણ નહતી. તો જેટલુ અધિક સુખ મળે છે તે પછી વિરહ પણ એટલો જ પ્રગાઢ બની જાય છે.

તો જેવી રીતે રાસલીલાના સુખો વ્રજલીલાથી અધિક હતાં તેવી જ રીતે યોગમાયાની રામતો પછી થયેલો વિરહ પણ વ્રજમાં થયેલા વિરહથી અધિક હતો અને હવે જ્યારે તેમને આટલા વિરહ પછી ઘણીજીનું સ્વરૂપ સામે જોવા મળ્યુ છે ત્યારે તે ખૂબ અધિક મોહીત કરવાવાળું લાગે છે તેથી તેને ભજનાનંદ કહેવામાં આવે છે. તેમાં પ્રેમના નવીન પ્રકારના વિશેષ સિનગાર હતા અર્થાત આ સ્વરૂપમાં સખીઓને પ્રેમથી તૃપ્ત કરી દેવાની પ્રબળ ચાહના હતી. આ સ્વરૂપની સાથે લીલા કરીને સખીઓએ અપાર સુખો પ્રાપ્ત કર્યા.

આયા સરૂપ કર નથે સિનગાર, ભજનાનંદ સુખ લિયે અપાર ।
દોઉ આત્મ ખેલે મિને ખાંત, સુખ જોસ દિયો કર્ય ખાંત ॥
શ્રી પ્રકાશ હિન્દુસ્તાની પ્ર. 37 ચ. 46

શ્રી ઈંદ્રાવતીજી અને શ્રી કેસરબાઈજીનો પ્રેમપૂર્ણ વિવાદ :-

અંતદ્યારિન લીલા પછી સખીઓ ધણીજીની સાથે એવી રામતો કરે છે કે, જેમાં તેમને દરેક ક્ષણો વળગી રહે છે. ફરી આ છલિયા તેમને છોડીને અદ્રષ્ય ના થઈ જાય તેવી કાળજી સખીઓ રાખે છે. સૌ સખીઓની સાથે શ્રી ઈંદ્રાવતીજી પણ ધણીજી સાથે અનેક રામતોનો આનંદ પ્રાપ્ત કરે છે.

શ્રી ઈંદ્રાવતીજી કહે છે -

“ મેં ધામધણીનું વરણ કરી લીધું છે, જોઈયે છે કે, કઈ સખીમાં એવી તાકાત છે કે, ધણીજીનો હાથ મારા હાથ માંથી છોડાવી શકે ”. આવા અધિકારપૂર્ણ કથન સાંભળીને કેસરબાઈજી કહે છે - “ હે બહેન ! પ્રિયતમ સાથે તમે ધણી રામતો કરી લીધી છે હવે ધણીજીને અમારી સાથે રામતો કરવા મુક્ત કરો ”. અમે પણ પિયાજીની સાથે રામતો કરી શકીએ.

શ્રી ઈંદ્રાવતીજી કહે છે -

“ હું તો મારાં પ્રિયતમને કોઈ પણ સ્થિતિમાં છોડવાની નથી. તમારે જેટલી શક્તિ લગાવવી હોય એટલી લગાવવી દેજો. તમે ફક્ત વાલાજીનો હાથ પકડી શકો છો. હું તો પહેલાથી જ વાલાજી સાથે લીલા કરી રહી છું એટલામાટે તમે વાલાજીને મારી પાસેથી લઈ જઈ શકતા નથી ”.

શ્રી કેસરબાઈજી કહે છે -

“ તમને પ્રિયતમ સાથે લીલા કરતા-કરતા ધણો સમય થઈ ગયો છે. આ અવસ્થામાં તમે મારાં પ્રાણાધાર પ્રિયતમને છોડતા કેમ નથી ” ?

શ્રી ઈંદ્રાવતીજી કહે છે –

”તમારી સામે કોઈ દુર્ભળ, બેસહાય સખી ઉભી નથી. તમે ભલે અનેક પ્રયત્નો અને તાકાત લગાવી કેમ ના લ્યો, મારાં પ્રિયતમને તમે મારી પાસેથી છોડાવીને લઈ જઈ શકતા નથી”.

આ બંન્ને સખી વરચે આ રીતે વિવાદ થતો જોઈને શ્રી રાજજી હંસવા લાગે છે. પ્રિયતમે તેમને શાંત કરવા માટે ઘણી શિખામણ આપી પરંતુ કોઈ નમતુ જોખવા તૈયાર નહતા. તે પછી રામતને આનંદમયી બનાવવા માટે શ્રી રાજજી સૌ સખીઓની સાથે અલગ-અલગ રૂપ ધારણ કરીને લીલા કરી. આમ, સૌ સખીઓ સંતુષ્ટ થઈ. શ્રી કેસરબાઈજી વિચારે છે કે, ઘણીજી ફક્ત પોતાની પાસે છે. આ રીતે શ્રી ઈંદ્રાવતીજી પણ એમ જ વિચારે છે કે, ઘણીજી ફક્ત મારી પાસે જ છે. પરંતુ પ્રિયતમે ૧૨૦૦૦ રૂપ ધારણ કરીને સૌ સખીઓની સાથે આનંદમયી લીલા કરી.

આ લીલા પછી જ્યારે શ્રી ઈંદ્રાવતીજી અને કેસરબાઈજી પરસ્પર મળે છે ત્યારે બંન્ને મનથી લજજીત થાય છે. સ્વીકારે છે કે, પરસ્પર વિવાદ કરીને આપણે ભુલ કરી છે. બંન્ને ઉત્સાહપૂર્વક એક-બીજુને ગળે મળે છે. આ રીતે પારસ્પરિક પ્રેમની ઈરછાથી તેમને પોતાના મનની મલીનતાને દુર કરી દીધી. સખીઓના મનમાં જેવી ઈરછાઓ હતી તે પ્રમાણે તેમની બધી જ ઈરછાઓ પૂર્ણ કરી.

વૃંદાવનમાં રામતો કર્યા પછી સૌ સખીઓ ઘણીજીની સાથે જમુનાજી નદીના કિનારે પદ્ધારે છે. જળ કીડા કરવા માટે સૌ સખીઓ જમુનાજીમાં પ્રવેશ કરે છે અને જળમાં પ્રવેશ કરતા પહેલા સૌના વસ્ત્રો પણ જળ કીડા પ્રમાણે આપોઆપ બદલાઈ જાય છે. જળમાં ઘણીજીની સાથે અનેક પ્રકારની કીડાઓ કરીને સૌ સખીઓને અપાર આનંદની અનુભૂતિ થાય છે. જળ કીડા પછી જમુનાજી માંથી બહાર આવીને અમુક સખીઓએ શ્રી શ્યામાજીનો બહુ પ્રેમપૂર્વક સિનગાર કર્યો અને અમુક સખીઓએ શ્રી રાજજીને સિનગાર કરાવ્યો. સૌ સખીઓએ સાથે મળીને પરસ્પર એક-બીજાને સિનગાર કરાવ્યો. હવે સૌ સખીઓ ભોજન ગ્રહણ કરવા માટે અલગ-અલગ પંક્તિઓમાં બેસી ગઈ.

શ્રી ઈંદ્રાવતીજી ૧૦૦ સખીઓની સાથે વિધીવત ભોજન પીરસવા તૈયાર થઈ જાય છે અને સૌની થાળીઓમાં અનેક પ્રકારના વંજનો પીરસાવે છે. શ્રી રાજજીએ સૌ સખીઓની સાથે ભોજન ગ્રહણ કર્યું. જે સખીઓ ભોજન પીરસી રહી હતી તેમને સ્વયં

શ્રી રાજજીએ પોતાના હાથથી ભોજન પીરસ્યુ. પછી સૌને પાન-બીડા પ્રદાન કરવામાં આવે છે. ભોજન ગ્રહણ કર્યા પછી સૌ સખીઓ શ્રી રાજજીની પાસે તેમને ઘેરીને બેસી ગઈ અને તેમની સાથે પ્રેમપૂર્વક વાર્તાલાપ કરવા લાગી.

સખીઓનું શ્રી રાજજી સાથે ધામધામ પરત જવુઃ -

ધામધાળીની સાથે પ્રેમપૂર્વક વાર્તાલાપ કરતા-કરતા સૌ સખીઓને તે વિરહની ક્ષણોની યાદ આવી ગઈ. જેથી તેમને ખૂબ પીડા થવા લાગી. હવે શ્રી ઈન્દ્રાવતીજી શ્રી રાજજીને પુછે છે કે, “ અમારાથી કયો ગુન્હો થઈ ગયો હતો કે, તમે અમને વૃંદાવનમાં એકલા છોડીને ચાલ્યા ગયા હતાં, શું તમને તે વિરહના કષ્ટ આકરા લાગ્યા નહતા ” ?

શ્રી રાજજી સખીઓને કહે છે -

“ મેં એક ક્ષણ માટે પણ વૃંદાવન છોડ્યુ નથી. મારી અને તમારી વરચ્ચે એક વૃક્ષ આવી ગયું હતું જેના કારણે તમે મને જોઈ શક્યા નહતાં. હે સખીઓ ! હું તમારાથી ક્યારેય અલગ થઈ શકતો નથી. કારણકે આપણી આત્મા એક જ છે ”.

ત્યારબાદ ઈન્દ્રાવતીજી ને તે ઉથલા વચ્ચનોની યાદ આવી જાય છે. જે ધામધાળીએ સૌ સખીઓને વ્રજ છોડીને યોગમાયામાં આવતા સમયે કહ્યા હતા. હવે શ્રી ઈન્દ્રાવતીજી શ્રી રાજજીને કહે છે કે, “ એવું લાગે છે કે, આપણો અનાદિ સમયથી ચાલતો આવી રહેલો પ્રેમ રહ્યો નથી એટલે જ તો તમે અમને આવા ઉથલા વચ્ચનો કહ્યા હતાં ”.

શ્રી ઈન્દ્રાવતીજીની આવી વાત સાંભળીને ધણીજી કહે છે, કે -

“ હે સખીઓ ! આ પ્રકારના વચ્ચનો તો મેં ફૂકત તમારી પરીક્ષા લેવા માટે જ કહ્યા હતાં. હું જાણવા માંગતો હતો કે, હજુ પણ તમારી અંદર વ્રજની જેમ માયાનો અંશ તો રહ્યો નથી ને ! જો માયાનો અંશ પણ રહી ગયો હોત તો તમે મારી સાથે રાત ભર ઉમંગથી રાસલીલાનો આનંદ લઈ શકત નહીં. તમારી અંદર હવે માયાની કોઈ આસક્તિ રહી ના હોવાથી જ આજે હું તમારી સાથે છું ”.

હવે સખીઓ શ્રી રાજજીને કહે છે, કે –

” હુ પ્રિયતમ ! અમે તમને વૃનાવનમાં પ્રત્યેક સ્થાન ઉપર શોધ્યા હતા પરંતુ આપ અમને ક્યાંય દેખાતા નહતા. જો તમે તે સમયે વૃનાવનમાં હાજર હોત તો અમારે વિરહના અસહ્ય દુઃખો ભોગવવા પડ્યા જ ના હોત. અમે વૃનાવનની વૃક્ષોની ડાળીએ ડાળીએ અને પાંદડે-પાંદડે આપને શોધ્યા હતા, વિરહના દુઃખમાં અમે સૌ અત્યાધિક રૂદ્ધ કર્યું, અમે ઘણી જ યુક્તિપૂર્વક તમને શોધ્યા હતાં પરંતુ તમે અમને કોઈ સ્થાન ઉપર મળ્યા નહતા અને તેમ છતાં તમે એમ કહો છો કે, અમને છોડીને તમે ક્યાંય ગયા જ નથી. અમે જ્યારે વૃનાવનમાં તમને શોધી રહ્યા હતાં ત્યારે તમે અમારી સામે આવ્યા કેમ નહતાં ? જો તમે અમારાથી વિભૂટા પડ્યા નહતા તો તમને અમારી વિરહાવસ્થાની પોકાર કેમ સંભળાતી નહતી ? આટલા વિલંબ સુધી અમે તડપી-તડપીને રૂદ્ધ કરતા રહ્યા અને આપ તે આસાનીથી સહન કેવી રીતે કરતા રહ્યા ? અમે નિશ્ચિત રૂપે કહી શકીએ છીએ કે, આપ વૃનાવનમાં હતાં જ નહીં. આટલા કષ્ટ અમે ફક્ત એટલામાટે જ સહન કરી શક્યા કે, અમને અમારી ચેતનાથી આપની સાથેના અમારાં અનાદિ સંબંધને ઓળખતા હતાં. અમને તે બાબતની આશા હતી જ કે, આપ અમને ક્યારેય છોડી શકતા નથી. નહીંતર અમે તે ક્ષણો જ અમારાં તનનો પરિત્યાગ કરી દેત ”.

(સખીઓ ઘણીજીના આવેશ સ્વરૂપને શ્રી શ્યામાજીના હૃદયમાં વિરાજમાન થવાના રહસ્યને સમજી શકી નહતી કારણકે તે સમયે સખીઓ પૂર્ણ જાગ્રત્તિની અવસ્થામાં નહતી.)

શ્રી રાજજી સખીઓને કહે છે, કે –

” સખીઓ તમે સંપૂર્ણ સત્ય કહી રહી છો. જ્યારે આપણો રાસની રામતો રમી રહ્યા હતાં ત્યારે આપણી વરચ્યે એક ક્ષણ માટે એક વૃક્ષ સામે આવી ગયુ હતું. તમે તે સમયે પ્રેમની ગહનતામાં તલ્લીન હતી એટલામાટે તમને એક ક્ષણનો વિયોગ પણ અનેક યુગોના વિયોગ સમાન લાગ્યો હતો. આ રીતે તમે અત્યાધિક દુઃખોની અનુભૂતિ કરી. હવે ઘણીજી કહે છે કે, સખીઓ તમને જે વિરહના કષ્ટ થયા તેનાથી પણ અધિક મને આ વિરહના કષ્ટ થયા છે.

શ્રી રાજજી વ્રજ માંથી રાસ મંડળમાં જવાના સમયની ચાદ અપાવતા કહે છે કે, સખીઓ ! જ્યારે હું કાલમાયાના બ્રહ્માંડને છોડીને યોગમાયાના બ્રહ્માંડ (કેવલબ્રહ્મની ભૂમિકા) માં આવ્યો હતો ત્યારે મારાં આદેશથી કેવલબ્રહ્મની અધર્મિની આનંદ યોગમાયાએ મહારાસની લીલા માટે નિત્ય વૃંદાવનની રચના એક ક્ષણમાં જ કરી દીધી હતી. મારા મનમાં તમને મળવાની ખૂબ તડપ હતી. તમને વ્રજ માંથી અહીં સુધી બોલાવવા માટે મેં વાંસળી લીધી પરંતુ એટલા સમયનો વિયોગ પણ મારા માટે કષ્ટકાયક હતો. આ રીતે ઘણીએ પોતાનો વિરહ સખીઓના વિરહથી અત્યાધિક કષ્ટકારી બતાવીને સખીઓના મનને મુગધ કરી દીધાં ”.

શ્રી ઈન્દ્રાવતીજી :-

” હુ પ્રિયતમ ! હવે હું તમારી પાસે ફક્ત એટલું જ માંગુ છું કે, તમે અમારાંથી એક ક્ષણ માટે પણ વિખૂટા પડશો નહીં. હવે તમે અમને તે ઘરે લઈ જાવ જ્યાં આપણો એક ક્ષણ માટે પણ અલગ થતા નહતાં ”.

હવે વાલા હું એટલું માંગુ, જિન એક અલગાં ન થાયે ।
જિહાં અમને વિરહ નહીં, વાલો તે ઘર જઈએ॥
શ્રી રાસ પ્ર. ૪૭/ચો. ૪૩

આપણો ઘણીજી પાસે પરમધામમાં દુઃખનો જે ખેલ જોવાની ઈરછા કરી હતી તે ઈરછા પૂર્ણ કરવા માટે ઘણીજીએ આપણાને વ્રજ અને રાસ બતાવ્યા. આપણા મનને રાસની રામતોથી આનંદીત કર્યા. ત્યારપછી આપણાને નિજઘર પરમધામ લઈ ગયા અને અક્ષરબ્રહ્મજી પણ પોતાના મૂલ તન (પરમધામ) થી જાગ્રત થઈ ગયા. અર્થાત અક્ષરબ્રહ્મજી, શ્રી શ્યામાજી અને સખીઓની આતમ પોતાના મૂલ તનમાં જાગ્રત થઈ ગઈ.

પ્રકરણ 7

અખંડ બ્રજલીલા અને રાસલીલાના રહસ્યો

પ્રકરણ 7 : અખંડ બ્રજલીલા અને રાસલીલાના રહસ્યો

અખંડ બ્રજલીલા અને રાસલીલા

ત્રણ અને રાસ લીલા ક્યાં અખંડ થઈ?

જેવા અક્ષરબ્રહ્મજી પોતાના મૂલ તનથી જાગ્રત થઈ જાય છે પછી તે ત્રણ અને રાસની લીલાને અખંડ કરે છે. મહારાસ લીલા કેવળબ્રહ્મ (બુદ્ધિના સ્વરૂપ) માં થઈ પરંતુ તેને અક્ષરબ્રહ્મજીના ચિત્ત સ્વરૂપ સબલીકબ્રહ્મના મહાકારણમાં અખંડ કરવામાં આવી. રાસલીલાને અખંડ કર્યા પછી જ ત્રણલીલાને સબલીકબ્રહ્મના કારણમાં અખંડ કરવામાં આવી.

અછર ચિત્તમે એસો ભયો, તાકો નામ સદા સિવ કટ્યો ।

ત્રણ રાસ દોઉ બ્રહ્માંડ, એ બ્રહ્મ લીલા ભઈ અખંડ ॥

શ્રી પ્ર.હિ. પ્ર. ૩૭/ચો. ૪૮

આ રીતે અક્ષરબ્રહ્મજીના ચિત્તમાં ત્રણ લીલા અખંડ થવાથી સબલીકબ્રહ્મનું નામ સદાશિવ ચેતન પડ્યુ. ત્રણ અને રાસની આ બંને લીલાઓ બ્રહ્મલીલા કહેવામાં આવે છે જે યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં અખંડ કરવામાં આવી છે. (આજે પણ ચાલી રહી છે).

અખંડ રાસમાં દરેક તનમાં સમાયેલી શક્તિઓની વિગતો :-

શ્રી કૃષણજી :-

નૂરી તન : - શ્રી કૃષણજી/શ્રી રાસ બિહારીજી/શ્રી બાંકે બિહારીજી

જીવ : - કોઈ જીવ નહતો

આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

આવેશ : - કોઈ આવેશ નહતો

શ્રી રાધિકાજી :-

નૂરી તન : - શ્રી રાધિકાજી

જીવ : - ત્રણમંડળ (કાલમાયા) ના રાધિકાજીનો જીવ

આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

સખીઓ : -

નૂરી તન : - ૧૨૦૦૦ સખીઓના નૂરી તન

જીવ : - વ્રજમંડળ (કાલમાયા) ના ગોપિયોના ઉત્તમ જીવ

આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

પરમધામની આત્માઓ વ્રજમાં ગોપિયોના તનોમાં જે જીવો ઉપર વિરાજમાન હતી તે જીવ મહારાસની લીલામાં અખંડ થઈ ગયા અને આત્માઓ પરમધામમાં પરત પહોંચી ગઈ. આ ૧૨૦૦૦ સખીઓના નૂરી તન આજે પણ રાસમાં શ્રી કૃષણજી (કિશોર સ્વરૂપ) અને શ્રી રાધિકાજીના નૂરી તન સાથે લીલા કરી રહ્યા છે. શ્રી રાધિકાજી, સખીઓના જીવ વ્રજમંડળ (કાલમાયા) માં પણ હતાં. આ જીવોને યોગમાયામાં રાસનો આનંદ પ્રાપ્ત થયો અને સબલીકબ્રહ્મમાં અખંડ થયેલી રાસલીલામાં પણ આ જીવોને અખંડ કરવામાં આવ્યા.

રાસલીલા પછી ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓની સુરતા ક્યાં ગઈ ?

શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીએ વિશેષ રૂપે આ ખેલને જોવા માટે જ ૨૪૦૦૦ સુરતાઓ ધારણ કરી હતી. જેને ઈશ્વરીસૃષ્ટિ કહેવામાં આવે છે. યોગમાયામાં રાસ લીલા માટે ૧૨૦૦૦ સખીઓના તનોમાં જ ૨૪૦૦૦ ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓ એ પ્રવેશ કર્યો હતો. રાસ રમણ માટે ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓને કોઈ અલગ તન પ્રદાન કરવામાં આવ્યા નહતાં. એટલે રાસ પછી સૌની આતમ પોતાના મૂળ સ્થાનમાં પરત ફરી હતી. બ્રહ્મસૃષ્ટિઓ પરમધામમાં પહોંચી, અક્ષરબ્રહ્મજીની આતમ પણ પોતાના મૂળ સ્થાન પરમધામ પહોંચે છે. આ જ પ્રમાણે ઈશ્વરીસૃષ્ટિ પણ પોતાના મૂળ સ્થાન યોગમાયામાં સત્તસ્વરૂપ બ્રહ્મમાં પહોંચે છે.

શ્રી વ્રજ લીલા ક્યાં અખંડ થઈ ? અને તેમાં કોણા કોણા અખંડ થયા ?

વ્રજલીલા ૧૧ વર્ષ અને પર દિવસ સુધી થઈ તો કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં પરંતુ તેને રાસલીલાના અખંડ થયા પછી યોગમાયાના સબલીકબ્રહ્મની અંદર અખંડ કરવામાં આવી છે. વ્રજલીલામાં અખંડ થયેલા તન અને તેમાં નીચે મુજબની શક્તિઓનો સમાવેશ થયો છે.

શ્રી કૃષણજી : -

નૂરી તન : - શ્રી કૃષણજી/બાલ મુકુન્દજી/(યોગમાયાના નૂરી તન)

જીવ : - વિષણુજી

આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

આવેશ : - કોઈ આવેશ નહતો

શ્રી રાધિકાજી : -

નૂરી તન : - શ્રી રાધિકાજી (યોગમાયાના નૂરી તન)

જીવ : - કોઈ જીવ નહતો

આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

સખીઓ : -

તન : - ૧૨૦૦૦ નૂરી તન (યોગમાયાના નૂરી તન)

જીવ : - કોઈ જીવ નહતો

આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

ઇશ્વરીસૃષ્ટિ : -

તન : - ૨૪૦૦૦ (નૂરી તન યોગમાયાના)

જીવ : - ૨૪૦૦૦ જીવ (જે કાલમાયાના વ્રજ મંડળમાં કુમારીકા સખીઓના તનમાં હતાં)

સુરતા/આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

જીવસૃષ્ટિ : -

વ્રજમંડળમાં જે જીવસૃષ્ટિ શ્રી કૃષણજી, રાધિકાજી અને સખીઓના સાંનિધ્યમાં આવ્યા હતાં તેમને પણ વ્રજલીલા (સબલીકબ્રહ્મ) માં અખંડ કરવામા આવ્યા છે.

તન : - નૂરી તન (યોગમાયાના)

જીવ : - કાલમાયાના વ્રજમંડળના જીવ

સુરતા/આતમ : - કોઈ આતમ નહતી

કાલમાયાના વ્રજમંડળના તન યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં પ્રવેશ કરી શકતા નથી એટલામાટે કાલમાયાના તન તો નષ્ટ થઈ ગયા હતા અને જે વ્રજલીલા સબલીકબ્રહ્મના કારણમાં અખંડ થઈ ત્યાં શ્રી કૃષણજી (બાળ સ્વરૂપ), રાધિકાજી, સખીઓ અને જીવસૃષ્ટિના યોગમાયાના નૂરી તન લીલા કરી રહ્યા છે. યોગમાયાનું બ્રહ્માંડ કાલમાયાના બ્રહ્માંડથી ઘણી રીતે જુદુ છે. યોગમાયામાં કોઈ તનને કાર્યશીલ બનાવવા માટે તેમાં જીવ હોવો આવશ્યક નથી. આ બધાં નૂરી તન આજે પણ અખંડ રૂપે લીલા કરી રહ્યા છે.

પ્રકરણ 8

પ્રતિબિંબ લીલાના ગુપ્ત રહસ્યો

પ્રકરણ ૪ : પ્રતિબિંબ લીલાના ગુપ્ત રહસ્યો

પ્રતિબિંબની રાસલીલાનું ગહન રહસ્ય :-

બ્રજ અને રાસ લીલા ક્યાં અખંડ બની ?

જેવા વ્રજથી રાસમાં જવા માટે સભિયોએ તન છોડ્યા કે તે જ ક્ષાણે વ્રજના બ્રહ્માંડનો પ્રલય કરી દેવામાં આવ્યો. આ સમયે ફક્ત તે એક બ્રહ્માંડ (ચૌદ લોકનું) નો પ્રલય કરવામાં આવ્યો જે બ્રહ્માંડનો ભાગ વ્રજ મંડળ હતું. આ રીતના અસંખ્ય બ્રહ્માંડો બીજા પણ હતા પરંતુ તેમનો પ્રલય કરવામાં આવ્યો નહતો. જો બાકીના તમામ બ્રહ્માંડોનો પણ પ્રલય કરી દેવામાં આવ્યો હોત તો તેને મહાપ્રલય કહેવામાં આવ્યો હોત. મહારાસ લીલા પછી યોગમાયામાં રાસલીલા અને વ્રજલીલાને અખંડ કરી દેવામાં આવી અને જે જીવ તેમાં અખંડ થયા તે નીચે મુજબ છે.

- ૧. બ્રહ્મસૃષ્ટિના જીવ (રાસમાં અખંડ થયા)**
- ૨. ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવ (વ્રજલીલામાં અખંડ થયા)**
- ૩. જીવસૃષ્ટિ (જે શ્રી કૃષણજીના સાંનિધ્યમાં આવી) ના જીવ (વ્રજલીલામાં અખંડ થયા)**

વ્રજલીલા અને રાસલીલા અખંડ થયા પછી કાલમાયામાં વ્રજના નવા બ્રહ્માંડની રચના કરવામાં આવે છે અને જ્યાં વૃન્દાવન (કાલમાયામાં) માં શ્રી કૃષણજી વાંસળી વગાડતા હતાં ત્યાં જ વૃન્દાવનમાં આવીને શ્રી કૃષણજી વાંસળી વગાડે છે અને ત્યાંથી જ પ્રતિબિંબની લીલા શરૂ થઈ જાય છે. પરબ્રહ્મના હુકમથી આ નવુ બ્રહ્માંડ એવી ચમત્કારિક રીતે બન્યુ કે, તેમાં રહેવવાળાઓને એવુ જ લાગ્યુ કે, અમે જ અગાઉથી અહીં પહેલા બ્રહ્માંડના રહેવાવાળા જ છીએ. અમે બહુ પહેલેથી જ અહીં રહી રહ્યા છીએ. પ્રતિબિંબ રાસલીલા શ્રી કૃષણજી, શ્રી રાધિકાજી અને સખીયોના રૂપમાં કોણ રમ્યા :-

શ્રી કૃષણજી :-

તન :- શ્રી કૃષણજીનું (૧૧ વર્ષ અને પર દિવસનું કાલમાયાનું નવુ તન)

જીવ :- વિષણુજીનો

આતમ :- ×

આવેશ શક્તિ :- સબલિક બ્રહ્મના મહાકારણમાં અખંડ થયેલી રાસલીલામાં જે રાસ બિહારીજીનું સ્વરૂપ છે તેમનો આવેશ.

શ્રી રાધિકાજી :-

તન :- રાધિકાજીનું (કાલમાયાનું નવુ તન)

જીવ :- કાલમાયાનો નવો જીવ

સુરતા :- વેદઋચા સખીઓ (સબલિક બ્રહ્મના સ્થૂળ અથવા અવ્યાકૃતના મહાકારણથી)

વેદઋચા સખીઓ :- પ્રતિબિંબ લીલામાં ૧૨૦૦૦ બ્રહ્મસૃષ્ટિઓના સ્થાન પર હવે જે સખીઓએ શ્રી કૃષણજીની સાથે લીલા કરી, તેમની અંદર વેદઋચા સખીઓની સુરતા આવી છે, એટલામાટે હવે તેમને વેદઋચા સખીઓ કહેવામાં આવી.

તન :- ૧૨૦૦૦ નવા કાલમાયાના તન

જીવ :- નવા જીવ કાલમાયાના

સુરતા :- વેદઋચા સખીઓની (સબલિક બ્રહ્મના સ્થૂળ અથવા અવ્યાકૃતના મહાકારણથી)

પ્રતિબિંબની સખિઓ :- પ્રતિબિંબ લીલામાં ૨૪૦૦૦ ઈશ્વરીસૃષ્ટિના સ્થાન પર હવે જે સખીઓએ શ્રી કૃષણજીની સાથે લીલા કરી, તેમાં સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં અખંડ થયેલા ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવોની સુરતા આવી છે અને હવે તેમને પ્રતિબિંબની સખીઓ કહેવામાં આવી છે.

તન :- ૨૪૦૦૦ કાલમાયાના નવા તન

જીવ :- કાલમાયાના નવા જીવ

સુરતા :- સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં અખંડ થયેલી ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવોની સુરતા

જીવ સૃષ્ટિ :- તે જીવ સૃષ્ટિ જે શ્રી કૃષણજીના સાંનિધ્યમાં આવી હતી અને જેમના જીવ સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં અખંડ થઈ ગયા હતા.

તન :- કાલમાયાના નવા તન

જીવ :- કાલમાયાના નવા જીવ

સુરતા :- ×

મહારાસ જે સબલિક બ્રહ્મના મહાકારણમાં અને વ્રજલીલા જે સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં અખંડ થઈ, તેનું પ્રતિબિંબ સબલિક બ્રહ્મના સ્થૂળ (સબલિક બ્રહ્મનું સ્થૂળ = અવ્યાકૃતનું મહાકારણ) માં પણ પડ્યુ છે. અવ્યાકૃત બ્રહ્મના સ્થૂળમાં વેદોનું પણ સ્થાન છે. આ વેદ પોતાના જ્ઞાનનો પ્રકાશ લઈને દરેક બ્રહ્માંડમાં અવશ્ય પધારે છે અને જ્યારે વેદોએ રાસલીલાનું પ્રતિબિંબ અવ્યાકૃત બ્રહ્મમાં પડતુ જોઈ લીધું ત્યારે વેદોના મનમાં પણ આ લીલાને જોવાની ઈરછા થઈ કારણકે તેમને આવી પ્રેમમયી લીલા ક્યારેય જોઈ જ નહતી.

અખંડ મહારાસનું પ્રતિબિંબ જે સબલિક બ્રહ્મના સ્થૂળમાં પણ પડ્યુ, તે પ્રતિબિંબ રાસલીલા વાળા રાસ બિહારીજીના સ્વરૂપે વેદોને આદેશ કર્યો કે, આ જે પ્રેમમયી લીલા જોવાની ઈચ્છા તમારાં મનમાં ઉપજી છે તે પૂર્ણ કરવા માટે તમે સુરતા રૂપ ધારણ કરી લો અને જ્યારે વેદોએ સુરતા રૂપ ધારણ કરી લીધું ત્યારે તેમને વેદઋચા સખીઓ કહેવામાં આવી. આ વેદઋચા સખીઓની સુરતાઓને કાલમાયામાં ૧૨૦૦૦ સખીઓના તનમાં ઉતારવામાં આવી અને ૨૪૦૦૦ કુમારિકા સખીઓના રૂપમાં તે ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓના જીવોની સુરતાઓને ઉતારવામાં આવી કે જે સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં વ્રજલીલા અખંડ થઈ છે.

આ અખંડ થયેલા જીવોની સુરતાઓને પણ એટલામાટે કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં ઉતારવામાં આવ્યા કારણકે કુમારિકા સખીઓના જીવોએ વ્રજ (કાલમાયા) માં શ્રી કૃષ્ણજીની સાથે પ્રેમમયી લીલા કરવાની માંગણી કરી હતી અને તે જીવોએ તે માટે ઘણાં વ્રત પણ કર્યા હતા અને તે જીવ અખંડ રાસલીલા કરવા માટે કેવલબ્રહ્મમાં ગયા નહતાં, ત્યાં ફક્ત ઈશ્વરીસૃષ્ટિની સુરતાઓ જ ગઈ હતી.

એટલામાટે આ જીવોની ઈચ્છાપૂર્તિ માટે તેમને પ્રતિબિંબની રાસલીલા કરવા માટે કાલમાયામાં ઉતારવામાં આવી અને પ્રલય પછી જ્યારે વ્રજનું નવુ બ્રહ્માંડ બન્યુ, તેને પ્રતિબિંબની રાસલીલાની રાત્રિથી જ શરૂ કરવામાં આવ્યુ અને તે એક રાત્રિને દુ માસની લંબાં કરી દેવામાં આવી. કારણકે આદિનારાયણજીના બનાવેલા કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં પહેલી વાર આ રીતની પ્રેમમયી લીલા થઈ રહી હતી. એટલામાટે તેમને આ એક રાત્રિને દુ માસ લંબાવી દીધી અને તેનો આનંદ લેતા રહ્યા. આ દુ માસની બરાબરની રાત્રિ પછી સૌ સખીઓ પોત-પોતાના ઘરમાં જઈને સૂઈ જાય છે.

સૌ ગોવાળ સવારે જ્યારે નિંદ્રા માંથી જાગ્રત થાય છે ત્યારે તેમની પત્નિઓને પોતાની સાથે સૂતેલી જોવે છે અને તેમને ભાન રહેતુ નથી કે, સંદ્યા સમયે કેવી રીતે વાંસળીનો અવાજ આવતાની સાથે જ સૌ સખીઓ પોતાના તનનો ત્યાગ કરીને જતી રહી હતી તથા આ તનોનો અચ્છિ સંસ્કાર પણ કરી દેવામાં આવ્યો હતો. વ્રજનું બ્રહ્માંડ બિલકુલ પહેલાની જેમ જ ચાલવા લાગે છે. જાણો કે તે પ્રલય પહેલેથી જ જેવી રીતે ચાલતુ હતુ. કારણકે તન તો ઉપરથી પહેલા જેવા જ લાગતા હતા પરંતુ અંદર કેવી રીતે બધી શક્તિઓ અને જીવ બદલાઈ ગયા છે તેનો આભાસ કોઈને થઈ શક્યો નહતો. (* યોગમાયામાં પ્રવેશ કર્યા પછી જીવ - જીવ રૂપ રહેતા નથી. પરંતુ તે પણ સુરતા રૂપે થઈ જાય છે. ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જે જીવ વ્રજલીલામાં અખંડ થયા તે પણ સુરતા રૂપ થઈ ગયા અને આ સુરતા રૂપ જીવોની સુરતા જ પ્રતિબિંબ રાસલીલામાં કુમારિકા સખીઓમાં આવી)

પ્રતિબિંબ રાસલીલા શા માટે રમાઈ ?

પ્રતિબિંબની રાસલીલા થવાના કારણો નીચે મુજબ છે :-

1. વેદો (વેદઝાયા સખીઓ) ની ઈરછાપૂર્તિ માટે
2. ૨૪૦૦૦ ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓના જીવોની ઈરછાપૂર્તિ માટે
3. આ કાલમાયાના બ્રહ્માંડમાં જીવસૃષ્ટિને ખબર જ નથી કે, રાસલીલા રમાઈ ચૂકી છે કારણકે તે તો યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં રમાઈ હતી. જેથી જીવસૃષ્ટિઓને વિશ્વાસ અપાવવા માટે કે રાસલીલા થઈ ગઈ છે અથવા આ રીતની પ્રેમમયી લીલા થઈ છે. તેને કાલમાયામાં પ્રતિબિંબની રાસના રૂપમાં રમાડવામાં આવી. જેથી જ્યારે રાસલીલાના વિષયમાં ગ્રંથોમાં કહેવામાં આવે ત્યારે તેમને પણ તેનો આભાસ થઈ શકે.

જો પ્રગટ લીલા ન હોવે દોય, તો અસલ નકલ કી સુધ ક્યાં હોયે ।
તા કારન એ ભઈ નકલ, સુધ કરને સંસાર સકલ ॥
શ્રી પ્રકાશ હિંદુસ્તાની પ્ર. ૩૭ ચો. ૭૬

રાસલીલા દરમયાન સૌ જીવોનું સ્થાન :-

પ્રલય પછી જ્યારે બ્રહ્મસૃષ્ટિઓના જીવો પણ તેમની સુરતાની સાથે રાસ રમવા માટે કેવળબ્રહ્મમાં ગયા ત્યારે અન્ય સૌ જીવ જે વ્રજમંડળમાં હતાં, જેમની અંદર ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવ, શ્રી કૃષણજીના સાંનિધ્યમાં આવેલા જીવ પણ અને અન્ય જીવસૃષ્ટિના જીવ જે શ્રી કૃષણજીના સાંનિધ્યમાં આવી શક્યા નહતા અર્થાત રાધિકાજી અને બ્રહ્મસૃષ્ટિના જીવોને છોડીને ચૌદ લોકના બધા જીવોને કારણ પ્રકૃતિમાં સુષુપ્તિ અવસ્થામાં રાખી દેવામાં આવ્યા અને રાસલીલાને અખંડ કર્યા પછી જ્યારે વ્રજલીલાને અખંડ કરવામાં આવી ત્યારે તેમાંથી ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવોને અને જે જીવસૃષ્ટિ શ્રી કૃષણજીના સાંનિધ્યમાં આવી હતી તેમને સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં વ્રજલીલામાં અખંડ કરી દેવામાં આવ્યા.

રાધિકાજી, સખીઓ અને જીવસૃષ્ટિમાં નવા જીવ ક્યાંથી આવ્યા?

જે જીવસૃષ્ટિ શ્રી કૃષણજીના સાંનિધ્યમાં આવી શકી નહતી તેમને આ નવા બ્રહ્માંડની રચના થતા જ અહીં બનેલા નવા તનોમાં મોકલી દેવામાં આવ્યા. પરંતુ આ નવા બ્રહ્માંડમાં અમુક જીવોની સંખ્યા ઘટી કે જે યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં રાસલીલા અને વ્રજલીલામાં અખંડ થઈ ગયા હતા. એટલામાટે શ્રી રાધિકાજી, વેદઋચા સખીઓ (૧૨૦૦૦), પ્રતિબિંબની સખીઓ (૨૪૦૦૦) અને અન્ય જીવસૃષ્ટિ (જે અખંડ થઈ ગઈ) ને કાલમાયાના નવા બનાવેલા તનોમાં નવા જીવનો પ્રવેશ થયો જે અન્ય બ્રહ્માંડ માંથી આ બ્રહ્માંડમાં લાવવામાં આવ્યા.

ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવોએ વ્રજમંડળનો પ્રલય થતો જોયો હતો, જે સમયે સૌ સખીઓ પોતાના તનનો ત્યાગ કરી રહી હતી. તે પછી ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓએ પણ પોતાના તનનો ત્યાગ કરી દીધો હતો અને તેમની સુરતા રાસ રમવા માટે કેવલબ્રહ્મમાં યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં પહોંચી ગઈ હતી. જે સમયે રાસ રમવા માટે ઈશ્વરીસૃષ્ટિઓની સુરતા કેવલબ્રહ્મમાં ગઈ હતી તે સમયે તેમના જીવ કારણ પ્રકૃતિમાં સુષુપ્તિ અવસ્થામાં રાખ્યા હતા અને રાસલીલાને અખંડ કર્યા પછી જ્યારે વ્રજલીલાને અખંડ કરવામાં આવી ત્યારે તેમના જીવ સબલિકબ્રહ્મના કારણમાં વ્રજલીલામાં અખંડ થયા અને પછી તે જ જીવોની સુરતા કાલમાયામાં પ્રતિબિંબ લીલામાં ૨૪૦૦૦ પ્રતિબિંબની સખીઓ તરીકે આવી.

એટલામાટે પ્રતિબિંબની સખીઓને એક આછી જલક યાદ હતી કે, હું તો તનનો ત્યાગ કરીને એક પ્રકાશમયી બ્રહ્માંડમાં પહોંચી હતી. પરંતુ હવે હું પાછી કેવી રીત આવી ગઈ? આ રહસ્યને તે ક્યારેય સમજી શકી નથી. જ્યારે પ્રતિબિંબની સખીઓનો આ સંશય દુર થયો નથી તો ભલા અન્ય જીવો શું કરી શકે? બ્રહ્મસૃષ્ટિઓ સિવાય બેહદના ગહન રહસ્યોને બીજા કોણા સમજી શકે? આ સંસારના જીવો બેહદના ગહન રહસ્યો સમજવા માટે પૂર્ણ રીતે અસમર્થ છે. પ્રતિબિંબની સખીઓ ભ્રમવશ એમ જ માનતી રહી કે, અમે જ રાસલીલા કરી હતી અને આ પ્રતિબિંબ લીલામાં પણ અમે જ લીલા કરી રહ્યા છીએ.

ધોખા ઈનો કા ભી ન મિટ્યા, તો કહા કરે ઔર |
બેહદ બાની કે માયને, ક્યો હોવે દૂજે ઠૌર ||
શ્રી પ્રકાશ હિંદુસ્તાની પ.ચો.

प्रकरण ९

श्री कृष्णा त्रिधा लीलाना प्रणा भाग

પ્રકરણ 9 : શ્રી કૃષ્ણ ત્રિદા લીલાના ત્રણ ભાગ

ત્રિદા લીલા ના ત્રણ ભાગ :-

૧. વ્રજમંડળમાં ૧૧ વર્ષ પર દિવસની લીલા. તેમાં શ્રી રાજજીનો આવેશ શ્રી કૃષ્ણજીના તનમાં લીલા કરે છે.
૨. ૧૧ દિવસની લીલા જેમાં ૭ દિવસ ગોકુળમાં અને ૪ દિવસ મથુરામાં. તેમાં યોગમાયાના રાસબિહારીજીનો આવેશ શ્રી કૃષ્ણજીના તનમાં લીલા કરે છે.
૩. ૧૧૨ વર્ષ સુધી મથુરામાં શ્રી કૃષ્ણજીના તનથી થયેલી લીલા. તેમાં શ્રી કૃષ્ણજીના તનમાં કોઈ આવેશ નહોંતો ફક્ત વિષણુજીનો જીવ લીલા કરે છે.

કિયા રાજ મથુરા દ્વારકા, બરસ એક સૌ ઔર બાર |
પ્રભાસ સબ સંધાર કે, જાયે ખોલે વૈકુંઠ દ્વાર ||
કલશ હિંદુસ્તાની પ્ર. ૧૮ ચો. ૨૩

રાસલીલાના પ્રકાર :-

૧. સૌથી પહેલા મહારાસ જે યોગમાયાના બ્રહ્માંડમાં કેવલબ્રહ્મમાં રમાઈ. આ લીલા યોગમાયાના બ્રહ્માંડની એક રાત્રિમાં થઈ.
૨. જે રાસલીલા કેવલબ્રહ્મમાં રમાઈ તેને સબલિક બ્રહ્મના મહાકારણમાં અખંડ કરી દેવામાં આવી અને આ લીલા આજે પણ અવિરતપણે ચાલુ છે.
૩. જે કોઈ વાત ચિત્તમાં આવે છે તે આપોઆપ મનમાં પણ આવી જાય છે. અર્થાત જે લીલા સબલિકબ્રહ્મ (ચિત્તસ્વરૂપ) માં અખંડ થઈ તે અવ્યાકૃત બ્રહ્મ (મનસ્વરૂપ) માં પણ આવી ગઈ. એટલામાટે અખંડ થયેલી રાસલીલાનું પ્રતિબિંબ અવ્યાકૃત બ્રહ્મના મહાકારણ અથવા સબલિક બ્રહ્મના સ્થૂળમાં પણ પડ્યું.
૪. પ્રલય પછી જ્યારે ફરીથી કાલમાયાના બ્રહ્માંડની રચના કરવામાં આવી ત્યારે તેની શરૂઆત જ પ્રતિબિંબ રાસલીલાથી કરવામાં આવી.
૫. ત્રિદા લીલાના બીજા ભાગમાં ૧૧ દિવસની લીલા (સાત દિવસ ગોકુળ અને ચાર દિવસ મથુરા)

6. ૭ દિવસ સુધી ગોકુળમાં બિલકુલ એવી જ રીતે લીલા ચાલતી રહી જેવી રીતે પ્રલય પહેલા વ્રજમંડળમાં ચાલતી હતી. સાત દિવસ સુધી પ્રતિબિંબ અને વેદઋચા સખીઓની સાથે ગોકુળમાં પ્રેમની લીલા થઈ. કંસના નિર્દેશ મુજબ શ્રી કૃષણજી અને બલરામજીને લઈને અકૂરજી મથુરા જાય છે જ્યાં ચાર દિવસની લીલા થઈ. ૨૪૦૦૦ કુમારિકા સખીઓના જીવરૂપી પ્રતિબિંબની સખીઓ અને ૧૨૦૦૦ વેદઋચાઓની સાથે શ્રી કૃષણજીના જે સ્વરૂપે ૧૧ દિવસ (૭ દિવસ ગોકુળમાં અને ૪ દિવસ મથુરામાં) લીલા કરી તેમની અંદર રાસબિહારીજીનો આવેશ અને વિષણુ ભગવાનનો જીવ હતા.

**ખેલે પિછલે સાથ મેં, સાત દિન તાંઈ |
અકૂર ચલ્યા બુલાય કે, પોહોંચે મથુરા માહીં ||**

મથુરા આવીને ચાર દિવસની લીલામાં શ્રી કૃષણજીએ કુબલ્યા-પીડ નામના હાથીને માર્યો, ચાણૂર અને મુદ્દિક જેવા યોધાઓનો તથા કંસનો વધ કરે છે. ત્યારપણી પોતાના દાદા (નાના) ઉગ્રસેનજીને, પોતાના માતા-પિતા (દેવકી અને વસુદેવ) ને કારાગાર માંથી મુક્ત કરાવે છે. કારાગારથી મુક્ત કરાવ્યા પછી તે પોતાના નાના ઉગ્રસેનજીને રાજ સિંહસન ઉપર બેસાડીને તેમનો રાજ્યાભિષેક કરાવે છે અને પોતાનો ગોવાળનો વેશ ઉતારીને રાજસી વસ્ત્રો ધારણ કરે છે. જ્યારે ગોવાળનો વેશ ઉતારીને તેમને રાજસી વસ્ત્રો ધારણ કર્યા ત્યારે બેહદની શક્તિ (રાસબિહારીનો આવેશ) તેમની અંદરથી જતો રહે છે તથા ત્યારથી તે માત્ર વિષણુજીના અવતારરૂપે રહી જાય છે. તે જ ક્ષણો બીજી લીલા (શ્રી કૃષણ ત્રિધા લીલાનો બીજો ભાગ) ત્યાં સંપત્ત થાય છે.

**ટીકા દિયા ઉગ્રસેન કો, ભયે દિન ચાર |
છોડ વસુદેવ ભેખ ઉતારિયા, યા દિન થેં અવતાર ||**
પ્રકાશ હિંદુસ્તાની પ્ર. ૩૧ ચો. ૫૩

ત્રિધા લીલાનો ત્રીજો ભાગ :-

શ્રી કૃષણજીના તનમાં શક્તિઓનો સમાવેશ :-

તન :- શ્રી કૃષણજીનું કાલમાયાનું તન

જીવ :- વિષણુજીનો

આવેશ :- ×

શ્રી રાધિકાજીમાં શક્તિઓનો સમાવેશ :-

તન :- રાધિકાજીનો કાલમાયાનું તન

જીવ :- કાલમાયાનો જીવ

સુરતા :- વેદઋચા સખીઓની

આવેશ :- રાસ બિહારીજીનો (શ્રી કૃષણજીના તન માંથી નીકળીને શ્રી રાધિકાજીમાં પ્રવેશ કરે છે).

જેવા શ્રી કૃષણજી રાજસી વસ્ત્રો ધારણ કરે છે કે તરત જ રાસબિહારીજીનો આવેશ કે શક્તિ શ્રી કૃષણજીના તન માંથી નીકળીને ગોકુળમાં રાધિકાજીના તનમાં પ્રવેશ કરે છે. પરંતુ રાધિકાજી અને સખીઓને તેનો આભાસ થતો નથી. જેવી રીતે યોગમાયામાં અંતર્ધર્યાન લીલા સમયે શ્રી રાજજીનો આવેશ શ્રી શ્યામાજીમાં પ્રવેશ કરે છે પણ શ્યામાજીને કોઈને ખબર પડતી નથી. તેવી રીતે જાગણી બ્રહ્માંડમાં ઘણીજીનો આવેશ સૂક્ષ્મ રૂપે દરેક આત્મની અંદર છે પરંતુ વિરહાવસ્થા સિવાય તેનો અહેસાસ થઈ શકતો નથી. કારણકે રાધિકાજી અને સૌ સખીઓને રાસબિહારીજીની શક્તિનો અહેસાસ થઈ શક્યો નહતો એટલામાટે તે અમુક વર્ષો સુધી તેમના વિરહમાં તડપતી રહી.

આ રીતે અમુક વર્ષો સુધી વિરહમાં તડપ્યા પછી વેદઋચા સખીઓ યોગમાયામાં અવ્યાકૃત બ્રહ્મના મહાકારણ/સબલિક બ્રહ્મના સ્થૂળમાં પહોંચી. જ્યાં રાસલીલાનું પ્રતિબિંબ પડી રહ્યુ છે. વેદોનું સ્થાન અવ્યાકૃત બ્રહ્મના સ્થૂળમાં અવશ્ય હતુ પરંતુ પ્રતિબિંબ લીલા પછી તે અવ્યાકૃત બ્રહ્મના મહાકારણમાં પહોંચી ગઈ અને ઈશ્વરીસૃષ્ટિના જીવોની સુરતા પરત પોતાના સ્થાન એટલે કે, સબલિક બ્રહ્મના કારણમાં અખંડ વ્રજલીલામાં ચાલી ગઈ અને રાસ બિહારીજીનો આવેશ પોતાના સ્થાન સબલિક બ્રહ્મના મહાકારણમાં પહોંચી ગયો.

જન્મના સમયે શ્રી કૃષણજીને શ્રી વિષણુ ભગવાનજીનો અવતાર કેમ માનવામાં આવતો નથી ?

વિષણુ ભગવાને વસુદેવ અને દેવકીને પૂર્વ જન્મોની યાદ અપાવીને સ્પષ્ટતા કરી હતી કે, હવે જે બાળકનો જન્મ થવાનો છે તેને નંદજીના ઘરે કોઈ પણ રીતે પહોંચાડી દેવાનો છે. જ્યારે શ્રી કૃષણજીનો જન્મ થાય છે ત્યારે તેમની અંદર ફક્ત વિષણુજીનો જીવ જ નથી હોતો પરંતુ તે બાળકની અંદર અખંડ ધામની શક્તિ પણ સામેલ હોય છે.

અર્થાત તેમની અંદર શ્રી અક્ષરબ્રહ્મજીનો આવેશ (પરબ્રહ્મનો જોશ) પણ સામેલ હોય છે. એટલામાટે તેમને ફક્ત વિષણુ ભગવાનનો અવતાર કહી શકાતા નથી અને જેવા વસુદેવજી શ્રી કૃષ્ણને નંદજીના ઘરે પહોંચાડી દે છે ત્યાં શ્રી કૃષ્ણજીના તનમાં પરબ્રહ્મનો આવેશ અને શ્રી અક્ષરબ્રહ્મની આત્મ પ્રવેશ કરે છે.

વસુદેવ દેવકી લે ચલે, તાયે ન કહ્યે અવતાર |
સો તો નહીં ઈન હદ કા, અખંડ લીલા હૈ પાર ||

શ્રી મહામતિજીની આત્મા કહે છે કે, હું સાથજી ! હવે તમે જાગ્રત થઈને આત્મ જાગ્રત્તિના સુખોનું રસપાન કરજો. આ સુખોને લેવા માટે બ્રહ્મસૂચિઓ જ સક્ષમ છે. જો તમે તમારી આત્માને જાગ્રત કરી લેશો તો આ સંસારમાં વ્રજ, રાસ, શ્રી દેવચંદ્રજીના તન દ્વારા થયેલી લીલા અને પરમધામની લીલાના પ્રત્યક્ષ સુખો તમે પ્રાપ્ત કરી શકો છો અને આ બધાં સુખો ફક્ત ચિત્તવની દ્વારા જ તમે પ્રાપ્ત કરી શકો છો.

અબ જાગ દેખો સુખ જાગની, એ સુખ સોહાગિન જોગ |
તીન લીલા ચૌથી ઘર કી, ઈન ચારોં કા ચામેં ભોગ ||
કલશ હિંદુસ્તાની પ્ર. ૨૩ ચો. ૧

અમારી સાથે જોડાવા બદલ આભાર!

❖ [ShriPrannathJiVani](#)

► [Shri Prannath Ji Vani](#)

✉ shriprannathjivani@gmail.com

